Innhold:

JORDBRUKETS INNTEKTER

OMSORGSTJENESTER

SUBSIDIER OG INNTEKTS-FORDELING

ØKONOMISK SPRÅKBRUK

AVKASTING I BOLIGMARKEDET

PORTRETT AV STEINAR STRØM

DEBATT

BOKANMELDELSE

NYTT FRA NSF

SOSIALØKONOMEN

NR. 4 APRIL 1978 — ÅRGANG 32.

NSF 1908

SOSIALØKONOMEN

Nr. 4. 1978 årgang 32

Redaksjon:

Tor Kobberstad
Knut Arild Larsen
Leif Asbjørn Nygaard
Jan Fredrik Qvigstad

●

Redaksjonsutvalg:

Tormod Andreassen
Kjell Fiskvik
Nils Terje Furunes
Kristen Knudsen
Jan Erik Korsæth
Ole Jørgen Mørkved
Tore Sager
Steinar Strøm
Aina Uhde
Per Halvor Vale
Stein Østre

SOSIALØKONOMEN
ISSN 0038–1624
Utgitt av
Norske Sosialøkonomers
Forening
Formann:
Odd Skuggen

●

Utkommer med 10 nummer pr. år, den 15. hver måned unntatt juli og august

●

Sekretariat:
Storgt. 26 IV
OSLO 1
Telefon 20 22 64

Abonnementpris kr. 100,—
pr. år. Enkeltnummer kr 11,—

INNHOLD

LEDER
Jordbrukets inntekter 3

AKTUELL KOMMENTAR
PER HALVOR VALE:
Omsorgstjenester i hjemmet 4

ARTIKLER
JØRGEN AASNESS:
Subsidiering av matvarer og inntektsutjamning 7

KNUT WESTERN:
Økonomisk språkbruk 14

EIRIK AMUNDSEN:
Avkastningen i boligmarkedet 18

PORTRETT
STEINAR STRØM:
Ressursallokeringssaker får ikke god nok behandling 25

DEBATT 28

BOKANMELDELSE 29

NYTT FRA NSF 32

ANNONSEPRISER (EKSKL. MOMS):

1/1 side	1 150,—
3/4 side	900,—
1/2 side	600,—
1/3 side	450,—
1/4 side	350,—

Farvetillegg: kr. 600,— pr. ekstra farve.

Tillegg for utfallende format: 10 %.

Bilagspriser oppgis på forespørsel.
Prisene er eksklusive klisjearbeid.
Tidsfrist: Innen 5. i utgivelsesmåneden.
Klisjeraster: Omslag 40 linjer.
Innmat 48 linjer.
Omslag: 154 gr. kunsttrykk.
Innmat: 90 gr. Silverstar.
Trykt i offsett.
Reklametrykk A.s, Bergen

NORDLAND DISTRIKTSHØGSKOLE
Torvgt. 23, 8000 Bodø – Telefon (081) 2 50 40

Stipendiatstilling i økonomiske fag

Ved Nordland distriktshøgskole er det ledig en stipendiatstilling i økonomiske fag. Den som tilsettes forutsettes å ha interesse av faglig videreutvikling innenfor ett eller flere av de fagområder som inngår i det økonomisk/administrative studium ved høgskolen.

Innenfor det økonomisk/administrative studium gis det i dag undervisning i følgende spesialiseringsretninger, i tillegg til en obligatorisk felles grunnutdanning:

- Bedriftsøkonomi
- Databehandling og systemering
- Kommunal økonomi og distriktsplanlegging
- Markedsøkonomi
- Revisjon

Stipendiaten inviteres til å engasjere seg i forskning/utredning/prosjektarbeid innenfor et av de aktuelle fagområder, og vil også delta i undervisning i begrenset omfang.

For stillingen gjelder de vanlige betingelser for forsknings/høgskole/universitetsstipendiater.

Stillingen lønnes etter lønnstrinn 17–18 i Statens lønnsregulativ. Fra lønnen går lovfestet innskudd i Statens pensjonskasse.

Nærmere opplysninger om stillingen fås ved henvendelse til høgskolen.

Forøvrig vises til Kirke- og undervisningsdepartementets regler om framgangsmåten ved besettelse av undervisningsstillinger ved distriktshøgskolene.

Høgskolen er behjelpelig med å skaffe bolig.

Søknader, bilagt vitnemål, attester og publikasjoner sendes i 2 eksemplarer innen 31. mai til

NORDLAND DISTRIKTSHØGSKOLE
Torvgt. 23.
8000 BODØ
Telefon: (081) 2 50 40.

Jordbrukets inntekter

Levekårsutvalget for landbruket har avgitt sin innstilling. Utvalget har utredet hva det skal innebære at yrkesutøvere i landbruket gis økonomisk og sosialt likeverdige forhold med lønnstakere i industrien.

Stortingets landbrukskomité formulerte i 1965 en inntektsmålsetting for næringen. Denne gikk ut på at inntekten i rasjonelt drevet landbruk skal svare til gjennomsnittet blant industriarbeiderne. Fra 1975 ble denne målsettingen et mer direkte grunnlag for jordbruksforhandlingene, og det ble fastsatt en plan om opptrapping av jordbruksinntektene til dette nivået i løpet av tre år. Men samtidig ble det akseptert av partene at sammenligningen skal baseres på flere faktorer enn pengeinntekt pr. årsverk, slik at inntektsmålsettingen for landbruket er omformulert i retning av en levekårsmålsetting. Utvalgets utredning er ment å gi et innhold til denne.

Noen akseptert konklusjon har imidlertid ikke utvalget lagt fram. Utvalgets medlemmer har i stor grad oppfattet seg som partsrepresentanter i en debatt om fordelingen av økonomisk velstand. Innstillingen viser hvordan landbrukets folk prosederer sin sak overfor det øvrige samfunn.

Utvalget har likevel gitt en grei oversikt over de sentrale inntektspolitiske og velferdsmessige spørsmål. Det er drøftet hvordan en inntektssammenligning mellom bønder og industriarbeidere kan foretas, hvor inntekter for lønnstakere og næringsdrivende ikke umiddelbart er sammenlignbare. Videre er drøftet betydningen av at de to gruppene møter ulike skatteregler, har ulik tilgang på forbruksgoder og ulike arbeidsbelastninger eller muligheter for å få inntektsgivende arbeid.

Et flertall i utvalget mener at landbruksbefolkningen har en fordel i forhold til industriarbeiderne, slik at en likeverdig sosial og økonomisk situasjon kan oppnås med lavere inntekt pr. årsverk. Et mindretall, som representerer jordbruksinteressene, mener at jordbruksbefolkningen har klare ulemper i forhold til sammenligningsgruppen, og at det må tas hensyn til dette ved fastsettingen av pengeinntekten. Noen enighet er således ikke oppnådd.

Etter å ha sett resultatet av denne konkrete og detaljerte sammenligningen av levekår i to næringer, er vi tilbøyelige til å mene at denne framgangsmåten ikke kan føre til noe praktisk resultat. Jordbrukets inntekter må fastsettes ut fra helt andre vurderinger enn at levekårene skal være mest mulig nøyaktig likeverdige med en annen yrkesgruppe.

Vi kan heller ikke se noen rimelig grunn til at staten skal garantere et bestemt inntektsnivå i jordbruket, f.eks. slik at dette knyttes til et gjennomsnitt for industrien. Jordbruket er en næring på linje med alle andre, som for eksempel varehandel, forsikring, tekstilindustri og rørleggerarbeid, hvor ikke noen formell sammenknytning til inntektsnivået i andre næringer er etablert. Det er også en meget alvorlig innvending mot slik sammenknytning av inntektsnivået i ulike næringer, at denne bidrar til å bevare virksomheter som ikke lenger er rimelig produktive. Om inntektsmålsettingen for jordbruket var blitt gjennomført for 100 år siden, kunne Norge i dag hatt kanskje halve yrkesbefolknigen i landbruk og en levestandard nærmere de asiatiske enn de andre europeiske land.

Vi vil mene at forholdet mellom inntektsnivåene i landbruk og i industri må fastsettes ut fra om sysselsettingen i landbruk er for stor eller for liten. Hvis det fortsatt er for mange sysselsatte i landbruk, bør vi opprettholde en viss inntektsforskjell, slik at motivering skapes for omstillinger. I alle tilfelle må det være galt med fastfrysing av relative inntekter i en økonomi som stadig forandrer seg. Dette betyr ikke at vi ønsker et samfunn med store ulikheter, men en viss forskjell mellom næringene må vi akseptere.

Landbruket har imidlertid presentert sine krav. Vi tror disse vil ha liten gjennomslagskraft, ikke minst fordi tidspunktet må være lite gunstig for en gjennomføring av landbrukets ønsker. For tiden tåler ikke norsk økonomi noen ytterligere opptrapping av jordbruksinntektene eller etablering av automatiske mekanismer til å sikre de sysselsatte fordeler.

AKTUELL KOMMENTAR

Omsorgstjenester i hjemmet

AV
PER HALVOR VALE

1. Innledning

Tradisjonelt er det den enkelte familie som har stått for stell og pleie av gamle, syke og barn. Vårt økonomiske system verdsetter disse omsorgstjenester lavt når de blir utført i familiesammenheng.

Dette blir ofte begrunnet slik: Det må være en privatsak om en vil bruke sin arbeidsinnsats til å holde omsorgstjenestene i hjemmet oppe, eller om en vil renonsere på omfanget av disse tjenestene og i stedet ta lønnet arbeid.

Ikke desto mindre er det følgende sammenheng: Blir det mindre omsorgstjenester i de private husholdninger, blir det mindre omsorg for gamle, handicappede, barn og syke – så fremt at den offentlige sektor da ikke utvider sitt omsorgstilbud.

Etter 2. verdenskrig har den offentlige sektor overtatt svært mye av omsorgstjenestene i tilknytning til gamle, syke, handicappede osv. Dette gjelder særlig i byer og tettsteder, hvor en større og større del av landets befolkning bor.

I det følgende vil vi ikke presisere omsorgstjenester i hjemmet så presist som kanskje ønskelig hadde vært. Pass og pleie av barn, gamle og syke kan imidlertid gi de nødvendige assosiasjoner, og drøftingene i det videre er nokså uavhengig av hva «pass og pleie» mer konkret skal inneholde.

2. Omsorgstjenester bør også finne sted i hjemmene

Et utgangspunkt for vurderingene i det følgende er at omsorgstjenester i offentlig regi, sammen med en viss produksjon av slike tjenester i de private husholdninger, representerer den beste organisering av samfunnets omsorgsbehov. Premissene for dette er bl. a.:

- Offentlige institusjoner er lite hensiktsmessig sett utfra bestemte pasientgruppers behov (eldre som ønsker å bo hjemme, små barn som har behov for mor/far-kontakt, osv.).
- Det er svært kostbart samfunnsøkonomisk å la gamle og syke mennesker få en seng på et sykehus, pleiehjem osv. dersom vedkommende kan være hjemme med et visst, begrenset oppsyn.
- Ungdomsproblemene i det moderne industrisamfunn krever at en øker den tid foreldrene har til å ta seg av barna og følge opp de interesser og aktiviteter barna får etter som de blir eldre.
- Nærmiljøet vil bli stimulert ved at særlig far må ta mer del i de funksjoner som foregår i hjemmene og i det omkringliggende miljø.
- Omsorgstjenester i hjemmet representerer en kilde til personlighetsutvikling for far, mor og barn. Særlig gjelder dette for mannen som hittil i stor utstrekning er blitt fritatt for slike tjenester.

I dag er omfanget av omsorgstjenestene i de private husholdninger i ferd med å passere den nedre terskel som – etter min vurdering – er ønskelig.

Hovedårsaken til dette er at omsorgstjenestene i hjemmet omtrent ikke er trukket inn i vårt økonomiske system, og/eller at dette er gjort på en lite tilfredsstillende måte.

3. Husholdninger – og andre produksjonsenheter

Hvis en bedrift som produserer f. eks. sjokolade skal rengjøre sine lokaler, kan bedriften føre renholdsutgifter som fradrag ved skattelikningen. En husholdning som produserer omsorgstjenester kan ikke uten videre trekke fra utgifter den måtte ha til renhold av huset ved skattelikningen. Den samme sjokoladeprodusent kan utgiftsføre lønnsutgifter ved selvangivelsen. En husholdning som bruker arbeidskraft og har lønnskostnader i tilknytning til omsorgstjenestene, har ikke samme anledning (kfr nedenfor).

En slik parallell mellom husholdningene og bedriftene halter riktignok noe, blant annet fordi omsorgstjenester produsert i hjemmene normalt ikke gir noen inntekt å betale skatt av. Og de skattbare inntekter som er opptjent utenfor husholdningen bør rimeligvis ikke uten videre bli redusert ved at husholdningen får utgiftsføre slike kostnader som det er gitt eksempel på ovenfor.

En hovedforklaring på at omsorgstjenester som er produsert i hjemmene ikke gir inntekt, er at de som er interessert i disse tjenestene enten ikke har noe å betale med (barn) eller at det dreier seg om klare

lavtlønnsgrupper (eldre, syke, handicappede osv). Ved at produksjon av omsorgstjenester i hjemmene således ikke gir grunnlag for lønn, er denne produksjonen delvis holdt utenfor vårt økonomiske system. Medlemmene er husholdningene tilpasser seg samtidig et økonomisk system hvor produksjonsinnsats normalt belønnes, og dette får i neste omgang konsekvenser for omsorgsproduksjonen i hjemmene.

Det privatøkonomisk lønnsomme i dag blir å sette mesteparten av arbeidsinnsatsen inn i produksjonen utenfor hjemmene.

4. Husholdningene og dagens skatteregler

Det er i dag til en viss grad bygd ut hjemmehjelpordninger i offentlig regi. Visse skattebestemmelser nyanserer også betraktningene som er gjort gjeldende ovenfor.

I følge dagens skatteregler skal personlige skattytere ha klassefradrag i inntekten ved kommuneskattelikningen. Klassefradraget er kr. 6 000 i klasse 1 og kr. 12 000 i klasse 2. Familier med en hjemmeværende settes normalt i klasse 2. Klassefradraget på kr. 12 000 blir da fradrag av den utearbeidendes inntekter. Dermed sparer vedkommende familie skatt.

Skatt spares også i klasse 2 ved at progresjonen i statsskatten er bygd opp på en gunstigere måte for skattyter enn i skatteklasse 1.

Alt i alt vil man i 1977 tjene vel kr. 7 000 ved en nettoinntekt på f. eks. kr. 100 000 på skatteklasse 2, kr. 5 500 ved en nettoinntekt på kr. 80 000 osv. Denne skattemessige fordel kan nettopp være begrunnet i ønsket om å belønne den samfunnsgavnlige innsats som hjemmearbeid kan representere.

Til en viss grad kan også utgifter i tilknytning til omsorgstjenester – særlig i forbindelse med barn – fratrekkes ved selvangivelsen. Denne retten er imidlertid avhengig av at hustruen har hatt inntekt ved arbeid utenfor hjemmet.

5. Skatteklasse 2 bør erstattes med omsorgslønn

I mange tilfeller hvor det nytes godt av skatteklasse 2, forekommer det ingen produksjon av omsorgstjenester (ingen barn, eldre, syke osv). Det hadde da vært mer hensiktsmessig at belønningen ble utbetalt direkte til de som yter slike tjenester, f. eks. etter en slags behovsvurdering. Da ville effekten av hver krone som bevilges blitt større – og en ville unngå at fordeler utbetales til familier som fordelene ikke er tiltenkt.

Et enkelt regnestykke kan illustrere nærmere den større effekt hver krone bevilget kan få: La oss tenke oss at skatteklasse 2 gir en gevinst, besparelse av skatt, på kr. 5 000 årlig. Dette vil gi en gjennomsnittlig timebetaling på kr. 5,– når vi skjønnsmessig forutsetter 1 000 timer omsorgsproduksjon i de hjem som har slik produksjon. Hvis støtten til omsorgsproduksjon f. eks. bare skal gis til 1/3 av de husholdninger som i dag mottar fordelene ved skatteklasse 2, vil timebetalingen ved omsorgsproduksjon øke til kr. 15. En vil da nærme seg den betaling denne arbeidsinnsatsen må ha for å bli konkurransedyktig med andre produksjoner.

En begrunnelse som en også hører for skatteklasse 2, er at vedkommende utearbeidende forsørger sin ektefelle – og derfor må få et større klassefradrag. – Samfunnet bør etter min vurdering ikke støtte, enn si subsidiere, familier som velger å holde produktiv arbeidskraft borte fra produksjonsprosessene i samfunnet.

Det å eventuelt komme hjem fra arbeidet til rengjort leilighet, ferdiglaget mat, ferdig dekket bord o. s. v., er forøvrig en luksus som en i alle tilfeller burde betale selv, og som samfunnet kanskje burde beskatte (særlig aktuelt når det er mangel på arbeidskraft).

Jeg vil antyde denne konklusjonen: Skatteklasse 2 bør tas bort. I stedet utbetales behovsprøvd lønn til de som yter omsorgstjenester i hjemmene. Tjenester ovenfor utearbeidende ektefelle regnes ikke som omsorgsproduksjon i denne sammenheng.

Det er mulig at den samlede omsorgslønn må bli noe større enn den samlede skattelette klasse 2 representerer i dag hvis omsorgsproduksjon skal kunne konkurrere effektivt om arbeidskraft.

6. Ikke det gamle hushjelpsystem

Det bør være mulig å praktisere en omsorgslønn slik at produksjonen av omsorgstjenestene i hjemmet også utføres av arbeidskraft utenfra. Hjemmehjelpordningen er nevnt. Dette er et eksempel på at utearbeidende tar del i omsorgsproduksjonene i hjemmene – som et alternativ til å ta seg arbeid på en sjokoladefabrikk (eller et annet sted).

Adgang til å utgiftsføre kostnader til barnepass kan stimulere til dagmammaordninger. Slike ordninger vil kunne føre utearbeidende inn i omsorgsproduksjonene i hjemmene. Dette vil gjøre systemet rimelig fleksibelt.

Men som et hovedsyn vil jeg antyde at omsorgstjenestene i hjemmet mye må være basert på familiens egen arbeidskraft. Arbeidskraft utenfra bør kanskje særlig være aktuelt hvor familiens arbeidskraft ikke er kvalifisert til de omsorgstjenester som skal finne sted.

En slik organisering av omsorgstjenestene i hjemmet, tror jeg vil gagne de som skal nyte godt av disse omsorgstjenestene. Det vil gi folk flest erfaringer fra et arbeid som er personlighetsutviklende, og det vil motvirke dagens spesialisering og gi mange av oss et bredere erfaringsgrunnlag – som vil komme godt med også i vårt arbeid i storsamfunnet.

7. Mannen må gjøre flere omsorgstjenester

Bortsett fra kjønnsrollebetingede forskjeller som ble til i en fjern tid og som vi i dag bør komme bort fra, ligger omsorgsarbeidet i hjemmene til rette for såvel han som hun. Utfra et likestillingsperspektiv kjønnene i mellom – og også med tanke på den personlighetsutvikling dette arbeidet gir – er det særlig mannen som bør gjøre flere omsorgstjenester i hjemmet.

Også i denne sammenheng kan det være vesentlig å få fjernet skatteklasse 2. Hvis den er tatt bort, vil det nemlig lønne seg å opptjene en gitt inntekt ved at begge ektefeller arbeider (f. eks. ½ dag) – fremfor at f. eks. han er utearbeidende på heltid og hun er hjemmearbeidende. Altså vil en stimulere en utvikling som innebærer at *både* hun og han yter en innsats såvel i storsamfunnet som i hjemmet. Dette vil jeg anse som ønskelig.

Forøvrig krever en slik organisering av omsorgsproduksjonen i hjemmet;

(i) at det blir langt større anledning til å velge arbeidstid i en jobb, og større muligheter for den enkelte til å bestemme når arbeidstiden utenfor hjemmet skal utføres,
(ii) at hjemmepraksis blir tillagt større vekt ved yrkeskarrierer utenfor hjemmet,
(iii) at det kommer regler som sikrer at en viss andel av de ansatte på en arbeidsplass skal være kvinner(menn).

Slike tiltak som her er pekt på, vil ikke være tilstrekkelig for å få mannen til å engasjere seg tilfredsstillende i omsorgstjenestene i hjemmet. I mange tilfeller vil påtrykk fra kvinnene om en slik utvikling – på det politiske plan og «i familiære sammenhenger» – være nødvendig.

Barnehager er også viktig i denne sammenheng.

Jeg tror/håper at omsorgslønn for slik produksjon i hjemmene ikke vil binde kvinnene unødvendig i hjemmet.

Siden mannen ofte har en tradisjonell kjønnsrolle som betyr at penger brukes som målestokk for hva som er «fint» arbeid, er det også å håpe at omsorgslønn kan medvirke til å gi omsorgstjenester i hjemmet høyere status i mannens øyne.

8. Sluttord

Produksjonen av omsorgstjenester i hjemmene bør ikke reduseres ytterligere. Dette er en produksjon som heller bør styrkes og derfor trekkes med i vårt økonomiske system.

I tilknytning til omsorgstjenestene i hjemmet, er det viktig å drøfte likestilling kjønnene i mellom, slik vi har antydet ovenfor. Vi har her bare berørt denne diskusjonen overfladisk. Det går likevel fram av det ovenstående at fleksibel arbeidstid og muligheter til kortere arbeidstid i perioder med omsorgstjenester i hjemmet er nødvendig.

I forbindelse med likestilling mann/kvinne er barnehager også en viktig problemstilling.

Barnehager – hva slags barnehager? – er også en viktig problemstilling når vi skal finne en god balanse mellom omsorgstjenester i og utenfor hjemmet. Vi har i denne kommentaren ikke tatt opp denne problemstillingen, men vil antyde at andelen av heldagsbarnehager med åpningstid fra 0800 til 1700 bør reduseres, til fordel for halvdagsbarnehager (og korttidsbarnehager for de som er under 3 år).

En hovedkonklusjon vi har antydet er at en bør overveie å innføre lønn for produksjon av omsorgstjenester i hjemmet. Tjenester ovenfor utearbeidende ektefeller kvalifiserer ikke til omsorgslønn.

Skatteklasse 2 bør tas bort.

Et flertall i Familiebeskatningsutvalget (Skredeutvalget) vil også ta bort skatteklasse 2. I stedet vil utvalget at alle personer i utgangspunktet skal ha rett til et personfradrag. Hvis personen ikke har egen inntekt, så skal personfradraget kunne overføres til eventuell ektefelle. I prinsippet vil et slik personfradrag – med hjemmeværende kvinne – fungere som skatteklasse 2. De innvendinger som er antydet overfor klasse 2, gjelder derfor også Familiebeskatningsutvalgets forslag om personfradrag – som kan overføres til utearbeidende ektefelle.

Subsidiering av matvarer og inntektsutjamning.[1])

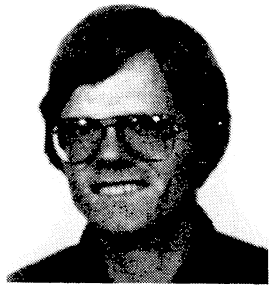

AV
CAND. OECON. JØRGEN AASNESS

Formålet er å presentere og tolke indikatorer for hvor godt ulike varer egner seg for subsidiering, når en ønsker størst mulig inntektsutjamning. Hvis en ønsker å gi størst stønad til husholdninger med lav total forbruksutgift i motsetning til de med høy total forbruksutgift, bør en subsidiere varer med lav Engelelastisitet. Hvis en ønsker å tilgodese husholdninger med mange barn i motsetning til husholdninger uten barn, bør en subsidiere varer med høy «barneelastisitet». Rangeringen av varene etter hvor liten Engelelastisiteten er, blir klart forskjellig fra rangeringen av varene etter hvor stor barneelastisiteten er. Et kompromiss mellom disse to rangeringene er å rangere etter forholdet mellom budsjettandelene til en husholdning med mange barn og lav total forbruksutgift og en husholdning uten barn og høy total forbruksutgift. Budsjettandeler og elastisiteter er beregnet ved regresjonsanalyse på Forbruksundersøkelsen 1973.

1. Innledning.

Subsidiering av matvarer er aktuell politikk i dagens Norge. I forskjellige offentlige utredninger behandles en rekke formål for en subsidiepolitikk, f.eks. målsettinger m.h.t. inntektsfordeling, landbrukspolitikk, ernæring og sjølberging. Vi vil her konsentrere oss om en målsetting, nemlig inntektsutjamning hos forbrukerne. Vi vil ta som gitt at myndighetene ønsker å subsidiere «nødvendighetsvarer» med sikte på å få til inntektsutjamning. Hvorfor akkurat dette tiltaket velges og hvilke andre tiltak som også er i bruk for å få til inntektsutjamning tas ikke opp her. Eventuelt kunne utgangspunktet være at myndighetene ønsker å subsidiere/legge avgifter på noen matvarer primært ut fra et annet formål, men at en også ønsker å studere de inntektsfordelingsmessige konsekvenser av en slik politikk. Vi tar ikke opp spørsmål om skattetekniske muligheter for subsidiering og administrasjonskostnader.

I avsnitt 2 presenteres en modell med en «fattig» og «rik» husholdning. Det vises at for å gi den fattige husholdning størst mulig andel av subsidiebeløpet, må en subsidiere de varer der forholdet mellom budsjettandelene til den fattige og rike er størst mulig.

For å estimere forventede utgifter til ulike varer for forskjellige husholdningskategorier, benyttes regresjonsanalyse på data fra Forbruksundersøkelsen 1973. En husholdnings utgift til en vare er forklart av blant annet total forbruksutgift, antall barn og antall voksne. En kan da beregne forholdet mellom budsjettandelene til et uendelig antall valg av fattig og rik. I avsnitt 3 behandles klassifikasjon av fattig og rik og det vises at en kan få konsentrert mye informasjon i form av noen få parametre.

Den teoretiske modellen er ikke spesielt knyttet til matvarer og en kan innenfor rammen av modellen drøfte problemstillingen om å subsidiere nødvendighetsvarer og legge avgift på luksusvarer. Bakgrunnen for at vi har valgt å konsentrere oss om matvarer er blant annet at en her stort sett får de sikreste estimatene og at funksjonsformen i forbruksrelasjonen er valgt med tanke på at vi begrenser oss til matvarer. Valg av funksjonsform er utførlig drøftet i Aasness (1977) og blir kun nevnt i denne artikkel i forbindelse med tolking av subsidieindikatorene.

Et viktig trekk ved metoden er at den kan brukes for svært detaljerte varegrupperinger, og det har vi da også gjort. I avsnitt 4 presenteres et utvalg av resultatene. Inntektsutjamningen blir under våre forutset-

---

1) Artikkelen er et sammendrag av siste halvdel av Aasness (1977). En rekke personer er takket i forordet der, spesielt vil jeg takke universitetslektor Hilde Bojer for verdifull veiledning og dosent Steinar Strøm for inspirerende samtaler.

Jørgen Aasness tok sosialøkonomisk embetseksamen i 1977. I studietiden var han ansatt som vitenskapelig assistent ved Sosialøkonomisk Institutt ved Universitetet i Oslo, og arbeidet der med et forskningsprosjekt om etterspørselen etter og subsidiering av matvarer. Han avtjener nå sin militærtjeneste.

ninger mer effektiv når en kan subsidiere enkeltvarer i motsetning til hovedgrupper. Etter forfatterens mening er det en stor svakhet ved St.meld. nr. 61 (1976–77) «Om inntektsfordeling og skattepolitikk» og andre offentlige utredninger som behandler emnet, at en benytter for grov varegruppering og dermed heller ikke får riktig mål for hvor effektivt det er å subsidiere/avgiftsbelegge enkeltvarer.

2. Et kriterium for subsidiepolitikk.

Hvilke varer bør subsidieres for å få størst mulig inntektsutjamning blant forbrukerne når totalt subsidiebeløp er gitt? Vi vil drøfte dette problemet innenfor rammen av en enkel modell. La oss forestille oss en økonomi med to og bare to husholdninger; F som er fattig og R som er rik. Vi betrakter deres totale forbruksutgifter, y^F og y^R, som gitte og antar at disse benyttes til kjøp av m forskjellige varer (inkludert tjenester). Husholdningene forutsettes å være nyttemaksimerende og prisfaste kvantumstilpassere på konsumvaremarkedet. Herav kan vi utlede de tradisjonelle etterspørselsfunksjoner. For å slippe unødige fotskrifter for varenummer vil vi innføre symboler for pris og kvanta for bare en vilkårlig vare. Videre vil toppskrift j kunne anta verdiene F og R. Vi betrakter to situasjoner (perioder). I situasjon 0 er prisen på den vilkårlige varen p. I situasjon 1 er prisene på alle varer de samme som i situasjon 0 unntatt vår vilkårlige vare som Staten nå subsidierer med en subsidiesats s. I det vi antar at hele subsidiebeløpet kommer konsumentene til gode blir prisen på varen nå $p(1-s)$. I situasjon 1 kjøper husholdning j kvantum K^j av varen. Betrakt nå følgende størrelse:

$$(1) \qquad S^j = spK^j \qquad j = F,R$$

Dette er det tillegg i total forbruksutgift som trengs i periode 0 for å kunne kjøpe nøyaktig de varekvanta husholdningen kjøper i periode 1. S^j er et mulig mål for det husholdning j tjener på subsidieringen av varen og vi vil heretter kalle det stønaden til husholdning j.[2])

La oss anta at Staten har et gitt subsidiebeløp $\bar{S}$ til disposisjon og at dette vil bli brukt til å subsidiere en og bare en vare. Vi ser bort fra administrasjonskostnader slik at subsidiebeløpet blir lik subsidiesats x pris x omsatt kvantum:

$$(2) \qquad \bar{S} = sp(K^F + K^R)$$

Gitt en bestemt vare, innser vi at subsidiesatsen s blir bestemt av ligning (2) i det subsidiebeløpet $\bar{S}$, prisene (p) og etterspørselsfunksjonene blir betraktet som gitte. Av (1) og (2) følger:

$$(3) \qquad \bar{S} = S^F + S^R$$

Subsidiebeløpet blir delt mellom den fattige og rike husholdning, avhengig av hvilken vare Staten velger å subsidiere. Jo større stønad den fattige får, jo mindre får den rike pga. (3), og jo større blir differansen mellom stønaden til den fattige og den rike. Vi kan dermed si at jo større S^F er jo jamnere blir inntektsfordelingen. Vi kan tenke oss at vi rangerer varene etter størrelsen de gir for stønaden til den fattige husholdningen. Den vare som har størst S^F gis rangeringsnummer 1 og den vare som har lavest S^F får rangeringsnummer m.

La α^j betegne varens budsjettandel for husholdning j i periode 1:

$$\alpha^j = p(1-s)K^j/y^j$$

La β betegne forholdet mellom budsjettandelene til den fattige og rike:

$$\beta = \alpha^F/\alpha^R$$

Innsetting av uttrykkene for budsjettandelene og bruk av (1) og (3) gir:

$$\beta = S^F y^R/(\bar{S}-S^F)y^F$$

Enkel omforming her gir:

$$(4) \qquad S^F = \bar{S}/(\frac{y^R}{\beta\, y^F} + 1)$$

Herav ser vi at *jo større forholdet mellom budsjettandelene til den fattige og rike er, for den vare som subsidieres, jo større blir stønaden til den fattige.* Ved å rangere varene etter hvor stor β er får vi altså samme rangering som etter S^F.

Når en i debatt om subsidiepolitikk hører utsagn som, «en bør subsidiere varer som veier spesielt tungt på budsjettet til fattige familier», kan en mulig tolking være at en bør subsidiere de varer der differansen

$$\gamma = \alpha^F - \alpha^R$$

er stor. Imidlertid følger det av modellen over at en bør betrakte forholdet og ikke differansen mellom budsjettandelene fordi γ og β vil generelt gi forskjellig rangering av varene. Dette går fram av eksemplet i Tabell 1.

---

[2]) $S^j = spK^j$ tilsvarer inntektskompensasjon i Paasche-forstand. Hvis vi hadde latt K^j stå for kvantum kjøpt i situasjon 0 ville vi fått inntektskompensasjon i Laspeyres-forstand. Da ville imidlertid ikke (3) gjelde og modellen ville ikke gi så enkle konklusjoner. Hvis varen som subsidieres er prisuelastisk blir dog disse to stønadene like.

Tabell 1. *Divisjon versus subtraksjon av budsjettandeler.*

Varenavn	α^F	α^R	$\gamma = \alpha^F - \alpha^R$	$\beta = \alpha^F / \alpha^R$
Hvetemjøl	6	1	5	6
Kjøttvarer	77	48	29	2

Budsjettandelene i Tabell 1 er målt i promille og er for øvrig hentet fra Tabell 4.3 i Aasness (1977). Gitt budsjettandelene har vi beregnet γ og β og vi ser at de gir omvendt rangering av de to varene, β prioriterer hvetemjøl mens γ prioriterer kjøttvarer. Moralen er altså at *en bør rangere etter forholdstallet β og ikke etter differansen γ.*

Modellen over kan utvides på en rekke måter. Aasness (1977) viser en mulighet som vi her kort vil skissere. Vi kan innføre en maksimal subsidiesats for hver vare, dette for å unngå for store ressursallokeringstap. I følge den tradisjonelle velferdsteorien får vi allokeringstap når de relative konsumentpriser avviker fra de relative grensekostnader. Disse allokeringstap må avveies mot gevinst ved bedre inntektsfordeling. Mye tyder på at allokeringstapene kan være små hvis ikke subsidiesatsene er for store, se f.eks. Qvigstad og Thonstad (1977).Innføring av ad hoc maksimale subsidiesatser er en enkel måte å unngå for store allokeringstap. For en rekke matvarer kan det være aktuelt å fastsette maksimal subsidiesats på et slikt nivå at det ikke blir lønnsomt å bruke matvaren til dyrefor.

I motsetning til den enkle modellen over kan vi nå tenke oss at flere varer subsidieres samtidig. Vi ønsker som før å maksimere stønaden til den fattige, nå definert som summen av stønadene tilknyttet de enkelte varene. Bibetingelser er størrelsen på det totale subsidiebeløp og maksimums- og minimumsgrenser for subsidiesatsene. Dette er et programmeringsproblem og er i prinsippet løsbart hvis etterspørselsfunksjonene er kjent. Løsningen er imidlertid svært enkel hvis vi forutsetter at β-rangeringen er observert og at denne ikke vil endres ved optimal subsidiering. Mest effektivt er det jo å subsidiere varen med størst β, så den må subsidieres med maksimal subsidiesats. Hvis det da er mer igjen av subsidiebeløpet, er det mest effektivt å subsidiere varen med nest størst β osv. Modellen gir altså en grei anvisning til myndighetene: observer β-ene i en periode, ranger varene etter størrelsen på β og subsidier varene øverst på rangeringslista med maksimal subsidiesats inntil hele subsidiebeløpet er brukt opp.

Feil kan imidlertid oppstå ved at β-rangeringslista kan tenkes å bli endret ved (optimal) subsidiering, spesielt når vi har nære substitutter. Videre kan β-rangeringlista bli «gal» hvis den er basert på observasjoner i en periode med uoptimal subsidiering. Dette er nærmere drøftet i Aasness (1977).

Bemerk at vi i den enkle modellen over kan tenke oss at s er negativ, dvs at vi avgiftsbelegger varen. Stønaden S^j blir da negativ, altså en skatt. Hvis vi ønsker å gjøre skatten minst mulig for den fattige ser vi av (4) at vi bør skattlegge den vare som har minst β. Vi får en progressiv indirekte skatt. I den utvidete modellen som er skissert over kan vi tenke oss at vi subsidierer noen varer og legger avgifter på andre, totalt subsidiebeløp kan være positivt, null eller negativt. Poenget blir å subsidiere varer med stor β og avgiftsbelegge varer med liten β. Eller for å si det populært: subsidiere nødvendighetsvarer og avgiftsbelegge luksusvarer.

3. Beregningsmetoder og klassifikasjon av fattig og rik.

I modellen i avsnitt 2 har vi bare to husholdninger, en fattig og en rik. Vi ville fått helt tilsvarende resultat hvis vi hadde to grupper av husholdninger hvor forbruksmønstret (størrelsene på budsjettandelene) var helt likt for alle husholdninger i en gruppe. I praksis vil vi ha en mengde husholdninger med ulike forbruksmønstre. En kunne da prøve å finne en representativ fattig husholdning og en representativ rik husholdning og beregne β-er for disse. Fattig og rik kan defineres etter hvilke husholdningstyper en spesielt er interessert i å få til en inntektsomfordeling mellom.

Vi vil her benytte variablene total forbruksutgift, antall barn og antall voksne både til å forklare variasjoner i husholdningenes forbruksmønstre og til klassifikasjon av fattig og rik. Dette valg er begrunnet av Aasness (1977). Følgende symboler innføres:

x : en husholdnings utgift til en varegruppe
y : en husholdnings totale forbruksutgift
n_1: antall barn (<16 år) i husholdningen
n_2: antall voksne ≧ 16 år) i husholdningen

Vi postulerer en forbruksrelasjon av typen:

$$x = f(y, n_1, n_2) \tag{5}$$

Bojer (1977) har tidligere begrunnet og benyttet en tilsvarende relasjon, på lineær form. Etter å ha spesifisert funksjonsformen kan en estimere funksjonen ved hjelp av et tverrsnittsmateriale. Vi benytter her Forbruksundersøkelsen 1973, se NOS A 705. Ved å sette inn en husholdnings verdier på variablene y, n_1 og n_2 i den estimerte relasjon får vi et estimat for husholdningens utgift tilvaren. Vi kan dermed lett beregne forholdet mellom budsjettandelene (β) til to utvalgte husholdninger, en fattig og en rik.

Vi vil si at en husholdning er rikere, ceteris paribus, jo høyere den totale forbruksutgift er, jo lavere barnetallet er og jo færre voksne det er i husholdningen. Vi får altså tre dimensjoner i vår klassifikasjon av fattig og rik. Størrelsen på β vil opplagt avhenge av hvilke konkrete husholdningstyper en velger som representanter for fattig og rik. Vi vil nå drøfte i hvilken grad

rangeringen av varene etter størrelsen på β vil avhenge av valget av representanthusholdninger.

La oss først abstrahere bort forskjeller i barn og voksne slik at vi får Engelfunksjonen $x = f(y)$. Vi vil benytte en semilogaritmisk funksjonsform:[3])

$$(6) \qquad x = a + b \ln y$$

I Aasness (1977) er det vist at rangeringen av varene etter størrelsen på β er uavhengig av hvilke konkrete verdier vi velger for y^F og y^R, bare y^F er mindre enn y^R, dvs. at den fattige alltid har lavest total forbruksutgift. Videre er det vist at denne rangeringen er lik rangeringen av varene etter hvor liten Engelelastisiteten (E) er, uavhengig av hvilket nivå på total forbruksutgift Engelelastisiteten beregnes ut fra. Dette er gjort ved å vise at størrelsene β og E begge er monotone transformasjoner av forholdstallet b/a.

Engelfunksjonen (6) er utvidet til en funksjon av type (5) ved å la koeffisientene a og b være følgende funksjoner av antall barn og voksne:

$$(7) \qquad \begin{aligned} a &= a_o + a_1 n_1 + a_2 n_2 \\ b &= b_o + b_1(n_1 + n_2) \end{aligned}$$

Dette valg er drøftet og begrunnet av Aasness (1977).[4])

For forskjellige husholdningstyper dvs. for ulike verdier av n_1 og n_2, vil vi få forskjellige verdier på a og b og dermed ulike b/a-verdier. Det er et empirisk spørsmål om rangeringen av varene etter størrelsen b/a, og dermed etter β og E, vil avhenge av valg av husholdningstype. Noen prøveberegninger med vårt datamateriale tyder på at rangeringen er robust overfor valg av n_1 og n_2.

Av (6) og (7) følger at for gitte verdier av n_2 og y blir matvareutgiften en lineær funksjon av antall barn i husholdningen:

$$(8) \qquad x = c + d\, n_1$$

$$\text{der} \quad \begin{aligned} c &= a_o + a_2 n_2 + (b_o + b_1 n_2) \ln y \text{ og} \\ d &= a_1 + b_1 \ln y \end{aligned}$$

Vi definerer barneelastisisteten som:

$$B = \frac{\delta x}{\delta n_1} \Big/ \frac{x}{n}$$

dvs. endringen i en husholdnings utgift til varen når antall barn øker med 1, satt i forhold til husholdningens utgift til varen pr. person.

Helt tilsvarende som for Engelelastisiteten kan vi vise at rangeringen av varene etter barneelastisiteten er lik rangeringen etter β når den eneste forskjellen mellom fattig og rik er at den fattige har flest barn, og lik rangeringen etter hvor stort forholdet mellom koeffisientene d og c er. På grunn av funksjonsformen vi benytter er altså rangeringen etter denne β og etter B uavhengig av vårt valg av antall barn i husholdningene. Prøveberegninger tyder på robusthet av rangeringen overfor valg av n_2 og y.

Voksenelastisiteten (V) kan defineres og tolkes helt tilsvarende barneelastisiteten og vi kan bruke personelastisiteter som fellesbetegnelse på dem. Bemerk at B og V ikke er vanlige elastisiteter fordi den deriverte av konsumet m.h.p. *person i gruppe i* ($\frac{\delta x}{\delta n_i}$) er satt i forhold til gjennomsnittlig konsum *pr person* ($\frac{x}{n}$). Dette er gjort for lett å kunne sammenligne størrelsen på B og V for ulike varer.

Vi har beregnet Engelelastisiteten (E), barneelastisiteten (B) og voksenelastisiteten (V) for datamaterialets aritmetiske gjennomsnittsverdier på variablene y, n_1 og n_2. Rangeringen av varene etter disse 3 parametrene viser seg å være klart forskjellige. Videre har vi beregnet β for et bestemt valg av fattig og rik. Som representant for en fattig husholdning har vi valgt et ektepar med 3 barn med total forbruksutgift på kr 25 000 og som representant for rik et ektepar uten barn med total forbruksutgift kr 60 000 – i 1973. Denne β burde være en relevant indikator hvis en er spesielt interessert i å få til en inntektsutjamning mellom husholdninger med mange barn og lav total forbruksutgift og husholdninger med få (ingen) barn og høy total forbruksutgift. Å velge denne β til å rangere varene etter kan betraktes som et kompromiss mellom å rangere etter E og B, noe som kan være greit å huske under tolkingen av beregningsresultatene. Videre kan bemerkes at når $\beta > 1$ vil den fattige husholdning tjene relativt mest på subsidieringen og hvis $\beta > y^R/y^F = 2.4$ vil den fattige også tjene absolutt mest.[5])

---

[3]) I Aasness (1977) er det vist at den mer generelle funksjon gitt ved $x = a + by^{\lambda}$ konvergerer uniformt mot funksjonen gitt ved $x = a + b \ln y$ når λ går mot null; der koeffisientene a og b er minste kvadraters estimatorer for gitt λ og gitt et vilkårlig materiale av x, y-observasjoner. I det vi har satt x = total matvareutgift og y = total forbruksutgift har vi estimert konfidensintervall for λ for en rekke husholdningstyper. Alle disse inneholder verdien «$\lambda = 0$» dvs. den semilogaritmiske funksjonsform, mens verdiene $\lambda = 1$ og $\lambda = -1$, dvs. henholdsvis den lineære og den hyperbolske funksjonsform, faller alltid utenfor konfidensintervallet.

[4]) I samsvar med dette har jeg benyttet vanlig minste kvadraters metode til å beregne koeffisientene i regresjonen:

$$x = a_0 + a_1 n_1 + a_2 n_2 + b_0 \ln y + b_1 (n_1 + n_2) \ln y + \sum_{i=1}^{5} d_i D_i$$

der $D_1, \ldots, D_5$, er binærvariable for bosted og årstid for innkjøp, se Aasness (1977) side 89 og 94. De binærvariable er satt lik sine aritmetiske gjennomsnittsverdier ved videre beregning av β, E etc.

[5]) I modellen fra forrige avsnitt har vi nemlig:

$$\beta > 1 \iff \alpha^F > \alpha^R \iff S^F/y^F > S^R/y^R \text{ og}$$
$$\beta > y^R/y^F \iff x^F > x^R \iff S^F > S^R$$

Tabell 2. *Tabell over forskjellige indikatorer for hvor godt ulike varer egner seg for subsidiering. Rangeringsnummer er satt i parentes. Matvarer totalt og ti hovedgrupper. 1973.*

Varegruppe	Forholdet mellom budsjettandelene til en fattig og en rik husholdning β	Engelelast. E	Barnelast. B	Voksenelast. V
Mjølk, fløte, ost og egg	3,5	0,18	0,58	0,80
	(1)	(2)	(1)	(4)
Spisefett og oljer	3,0	0,20	0,42	0,86
	(2)	(3)	(4)	(3)
Mjøl, gryn og bakervarer	2,9	0,28	0,47	0,76
	(3)	(5)	(2)	(5)
Sukker	2,9	0,16	0,37	1,04
	(3)	(1)	(6)	(1)
Poteter og varer av poteter	2,5	0,39	0,45	0,92
	(5)	(7)	(3)	(2)
Fisk og fiskevarer	2,2	0,35	0,26	0,66
	(6)	(6)	(7)	(6)
Kaffe, te, kakao og kokesjokolade	2,2	0,21	0,09	0,61
	(6)	(4)	(10)	(8)
Andre matvarer	2,0	0,59	0,39	0,62
	(8)	(10)	(5)	(7)
Grønnsaker, frukt og bær	1,9	0,49	0,26	0,46
	(9)	(8)	(7)	(9)
Kjøtt, kjøttvarer og flesk	1,6	0,53	0,13	0,45
	(10)	(9)	(9)	(10)
Matvarer	2,3	0,39	0,32	0,63

4. Noen beregningsresultater og kommentarer.

Regresjonskoeffisientene og de fire parametrene E, B, V og β, som er beskrevet i forrige avsnitt, er beregnet for 230 forskjellige matvaregrupper.[6]) Alle disse tall er publisert i Aasness (1977). Her har vi bare med resultater for 10 hovedgrupper og noen utvalgte undergrupper. Kommentarene tar sikte på å belyse noen poeng ved hjelp av eksempler og er ikke ment som en presentasjon av de viktigste empiriske resultater. Flere hundre estimater kan nemlig betraktes som interessante hvis en først ønsker informasjon om de respektive varegruppene.

[6]) Matvarer (totalt og delt i 10, 40 og 169 grupper), drikkevarer og tobakk (totalt og delt i 2, 7 og 19 grupper) og utgifter på restaurant og kafé (totalt og delt i 4 grupper), SSB's standardgruppering er benyttet.

Tabell 3. *Tabell over forskjellige indikatorer for hvor godt ulike varer egner seg for subsidiering. Rangeringsnummer er satt i parentes. 23 utvalgte matvaregrupper. 1973.*

Varegruppe	Forholdet mellom budsjettandelene til en fattig og en rik husholdning β	Engelelast. E	Barnelast. B	Voksenelast. V
Barnemat (ferdigpakket)	11,2	0,31	2,22	—0,17
	(1)	(13)	(1)	(21)
Kakao og sjokoladepulver	10,5	0,09	1,73	0,89
	(2)	(5)	(2)	(5)
Japansk ris og cornflakes	7,1	0,14	1,37	0,83
	(3)	(7)	(4)	(8)
Havregryn	6,3	—0,40	0,63	1,08
	(4)	(1)	(13)	(2)
Helmjølk, søt	6,2	0,07	1,10	1,01
	(5)	(4)	(6)	(3)
Leverpostei (hermetisk)	6,2	0,45	1,54	0,32
	(5)	(16)	(3)	(17)
Fryst sei	5,6	0,03	1,02	0,33
	(7)	(2)	(8)	(16)
Fløtemysost	5,5	0,13	1,05	0,89
	(8)	(6)	(7)	(5)
Kaviar	5,5	0,27	1,23	0,41
	(8)	(11)	(5)	(15)
Margarin	4,8	0,05	0,80	1,14
	(10)	(3)	(9)	(1)
Rogn (hermetisk)	3,9	0,27	0,76	1,01
	(11)	(11)	(10)	(3)
Bananer	3,4	0,26	0,64	0,74
	(12)	(10)	(12)	(9)
Gulrøtter	2,9	0,36	0,56	0,44
	(13)	(14)	(14)	(13)
Iskrem	2,6	0,70	0,75	0,44
	(14)	(18)	(11)	(13)
Røyketobakk	2,4	0,21	0,19	0,87
	(15)	(8)	(15)	(7)
Kaffe	2,0	0,21	0,00	0,60
	(16)	(8)	(16)	(11)
Smør	1,1	0,36	—0,26	0,50
	(17)	(14)	(20)	(12)
Druer og ferskner	1,0	0,60	—0,12	0,63
	(18)	(17)	(18)	(10)
Fjærkre	0,8	0,85	—0,09	0,18
	(19)	(19)	(17)	(19)
Skalldyr	0,7	0,88	—0,20	—0,09
	(20)	(20)	(19)	(20)
Fylte kaker	0,6	0,93	—0,28	—0,45
	(21)	(22)	(21)	(23)
Sigaretter	0,4	0,88	—0,38	0,19
	(22)	(20)	(22)	(18)
Vin, brennevin og sprit	0,0	1,22	—0,54	—0,40
	(23)	(23)	(23)	(22)

I tabell 2 er de ti hovedgruppene av matvarer oppskrevet etter størrelsen på β. Vi ser at gruppen Mjølk, fløte, ost og egg kommer øverst på rangeringslista mens Kjøtt, kjøttvarer og flesk kommer nederst. Videre ser vi at Sukker har lavest Engelelastisitet blant de ti gruppene. Følgelig egner Sukker seg best for subsidiering hvis en er interessert i å gi størst stønad til husholdninger med lav inntekt versus høy inntekt. Ønsker en imidlertid å gi størst stønad til husholdninger med barn versus holdninger uten barn egner Sukker seg relativt dårlig – den kommer på 6. plass ved rangering av de ti hovedgruppene etter størrelsen på barneelastisiteten. Hvis en er spesielt interessert i å gi størst stønad til husholdninger med flere barn og lav inntekt er β en bra indikator og vi får her kompromisset at Sukker kommer på delt 3. plass blant de ti gruppene.

Gjennom Sukkereksemplet har vi allerede fått demonstrert at indikatorene β E, B og V gir forskjellig rangeringer av varene og at β virker som en kompromissindikator mellom E og B. Blant varegruppene i tabell 3 kan Kaffe nevnes som eksempel på en vare som kommer høyt på E-rangeringen og lavt på B-rangeringen (lav E og lav B). Iskrem har tvertimot høy E og høy B. Begge disse varene får middels store β som kompromiss. Kakao og sjokoladepulver scorer derimot høyt både på E- og B-rangeringen og dermed også på β-rangeringen. Som et fjerde tilfelle kan nevnes Vin, brennevin og sprit som er en klar luksusvare ifølge alle indikatorene og den havner nederst på E-, B- og β-rangeringslista.

Vi ser at for matvarer totalt er $\beta = 2.3$. Av dette kan vi slutte at ved en fritakelse fra moms på alle matvarer, ceteris paribus, vil vår fattige og rike husholdning tjene omtrent like mye målt i absolutte kroner, mens den fattige tjener over dobbelt så mye som den rike når vi måler stønaden i prosent av total forbruksutgift. Fra tabell 3 ser vi at Helmjølk har $\beta = 6.2$. Subsidiering av Helmjølk gir derfor ca 6 ganger så stor relativ stønad og ca 2½ ganger så stor absolutt stønad til vårt fattige ektepar med 3 barn i forhold til vårt rike ektepar uten barn. For Vin, brennevin og sprit er β beregnet til 0 og vår fattige husholdning vil altså ikke betale noe av en eventuell avgiftsforhøyning på disse varer. Beregningene tyder altså på at det å legge avgifter på alkoholvarer og bruke disse pengene til å subsidiere mjølk er et effektivt ledd i en inntektsutjamningspolitikk, spesielt når en ønsker å tilgodese fattige barnefamilier.

Beregningene avslører med all tydelighet at det kan være svært store forskjeller på indikatorverdiene for undergrupper som normalt er slått sammen til en hovedgruppe. Nødvendighetspregede og luksuspregede varer er ofte slått sammen og et estimat for den aggregerte gruppen sier da nærmest ikke noe om hvor effektivt det er å subsidiere/avgiftsbelegge undergrupper. Som eksempler kan her nevnes: Havregryn og Fylte kaker, Leverpostei og Fjærkre, Fryst sei og Skalldyr, Smør og Margarin, Bananer og Druer og ferskner. Ved en ytterligere oppsplitting vil en nok få enda større forskjeller på indikatorverdiene. For eksempel vil nok Vinmonopolets billigste whiskey Royal Castle ha langt lavere Engelelastisitet enn den mest eksklusive Chivas Regal. Å innføre progressive avgifter på alkoholholdige drikkevarer, biler og lystbåter skulle vel ikke by på store praktiske problemer og jeg tror det også vil bli politisk akseptert dersom en får vist at det vil være et effektivt ledd i en inntektsutjamningspolitikk.

Det kunne være interessant å systematisk konfrontere faktisk subsidiepolitikk i Norge med resultatene fra denne undersøkelsen. Vi vil ikke gjøre det her. Imidlertid skulle det allerede være klart at våre resultater tyder på at statens subsidier på mjøl og mjølk og avgifter på alkoholholdige drikkevarer stemmer meget godt overens med en målsetting om inntektsutjamning. Statens subsidiering av kjøttvarer synes derimot ikke å stemme spesielt godt overens med en slik målsetting. I Stortingsmelding nr 32 (1975–76) «Om norsk ernærings- og matforsyningspolitikk» har for øvrig regjeringen en klar målsetting om å holde kjøttforbruket på det daværende nivå. Vårt estimat for Engelelastisiteten for kjøttvarer er 0,5 og det burde da være klart at en må øke prisen på kjøtt i forhold til konkurrerende matvarer, for å holde denne målsettingen i en periode med sterk økning i det private forbruk. Med denne bakgrunn vil jeg f.eks. tilrå at det legges avgift på fjærkre istedenfor de nylig innførte subsidier.

I følge våre beregninger er Sigaretter luksuspreget og en ytterligere avgiftspåleggelse vil ikke være i strid med en målsetting om inntektsutjamning, det vil derimot en økning i avgiften på røyketobakk være. Det er for øvrig interessant å legge merke til at barneelastisiteten for sigaretter er negativ mens den er positiv for røyketobakk. En forklaring på dette er at når en husholdning med gitt inntekt får flere barn vil foreldrene spare penger ved å kjøpe færre ferdigsigaretter og heller rulle sigarettene selv.

Vi har ikke drøftet usikkerheten tilknyttet estimatene. Dette er gjort av Aasness (1977). Der brukes den multiple korrelasjonskoeffisient ved regresjonsberegningene, som indikator for å sammenligne usikkerheten ved estimatene til de forskjellige varegruppene. Det er interessant at flere av de finspesifiserte varegruppene synes å ha relativt sikre estimater, spesielt kan nevnes at gruppen Helmjølk har høyere multippel korrelasjonskoeffisient enn Matvarer totalt.

5. Avslutning.

Ved hjelp av en enkel modell har vi fått tolket noen indikatorer for hvor godt ulike varer egner seg for subsidiering når en ønsker inntektsutjamning blant forbrukerne. Indikatorene er greie å beregne, også ved detaljert varegruppering. Rangering av varene etter Engelelastisiteten og etter barneelastisisteten

gir ulike resultater og en kompromissindikator er foreslått.

Som nevnt i Aasness (1977) avsnitt 4.e kunne en også lage subsidieindikatorer for matvarer når formålet er forbedring av den ernæringsmessige sammensetning av kostholdet eller når formålet er økt sjølforsyningsgrad, og en kunne lage kompromissindikatorer mellom disse igjen. For øvrig tror jeg at mange av matvarene som har fått høy barneelastisitet også er bra å subsidiere fra et ernæringsmessig- og et sjølbergingssynspunkt.

Metoden kan som sagt benyttes for andre varer enn matvarer og et beregningsmessig opplegg er antydet i Aasness (1977).

Referanser

Bojer, H. (1977): The effect on consumption of household size and composition, *European Economic Review,* Vol. 9, No 2, pp. 169–193.

NOS A 705: *Forbruksundersøkelse 1973,* Statistisk Sentralbyrå, Oslo 1975.

Qvigstad, J.F. and T. Thonstad (1977): *A study of comsumption costs of protection,* Memorandum from Institute of Economics, University of Oslo, August 8th, 1977.

St.meld. nr. 32 (1975–76): *Om norsk ernæring og matforsyningspolitikk.*

St. meld. nr. 61 (1976–77): *Om inntektsfordeling og skattepolitikk.*

Aasness, J. (1977): *Om etterspørselen etter og subsidiering av matvarer. Estimering av Engelfunksjoner og progressiv indirekte beskatning.* Memorandum fra Sosialøkonomisk Institutt, Oslo.

NORGES ALMENVITENSKAPELIGE FORSKNINGSRÅD

Administrerende direktør

Åremålsstillingen som administrerende direktør ved Norges almenvitenskapelige forsningsråd (NAVF) blir ledig fra 1. juli 1978 og skal besettes for en periode av inntil 6 år.

Stillingen er lønnet i lønnstrinn 32 i det offentlige regulativ, f.t. kr. 157 069. Stillingen er innlemmet i Statens pensjonskasse, og lovfestet innskott i Pensjonskassen fratrekkes lønnen.

NAVF har som oppgave å fremme forskning innenfor humanistiske fag, medisin, naturvitenskap, samfunnsvitenskap og forskning for samfunnsplanlegging. Organisatorisk er NAVF bygd opp med et styre og med særskilte råd for de 5 nevnte arbeidsområder.

Den administrerende direktør leder NAVF's administrasjon. Han forbereder og deltar i møter i styret og deltar også, så vidt mulig, i møter i råd og utvalg.

Stillingen krever i stor grad evne til samarbeid og til å skaffe seg oversikt over og koordinere ulike og kompliserte aktiviteter. Ved tilsetting vil det foruten utdanning bli lagt vekt på administrativ erfaring og kjennskap til vitenskapelig forskning.

Grunnleggende bestemmelser og administrerende direktørs oppgaver finnes i NAVF's vedtekter. Den som tilsettes må finne seg i de endringer i organisasjons- og administrasjonsordning som måtte bli vedtatt i perioden. Interesserte kan få utlevert vedtekter og eventuelt annet materiale ved henvendelse til førstekonsulent J. Thorbjørnsrud, NAVF, Munthesgt. 29, Oslo 2.

Søknad med
bekreftede avskrifter av vitnemål og attester
samt eventuell fortegnelse over publikasjoner stiles til
KONGEN
og sendes
STYRET FOR NORGES ALMENVITENSKAPELIG FORSKNINGSRÅD,
Munthesgt. 29, Oslo 2, innen 20. mai 1978.

Økonomisk språkbruk

AV
FØRSTEKONSULENT KNUT WESTERN
STATISTISK SENTRALBYRÅ.

Økonomisk språkbruk er den språkbruken som med enklest midler overfører et budskap. De økonomiske mekanismene som virker slik at språket blir enkelt, er i seg sjøl enkle. Vi må bare være oppmerksom på dem. Oppmerksomheten vekkes når vår holdning til det å bruke språk endres til å omfatte vissheten om at språket ikke bare er et passivt befordringsmiddel. Språkbruken gjenspeiler virkeligheten den springer ut av, den er med på å skape forventninger, holdninger, fordommer.

1. Innledning.

Når Sosialøkonomens redaksjon ber om en artikkel fra en språkviter, blir språkviteren skremt. Hva kan vel han ha å si økonomer, som ikke økonomer vet fra før? Svaret, og utgangspunktet for artikkelen, var ikke vanskelig å finne. Han kan faktisk snakke til dem om økonomi.

Svært mange sosialøkonomer sitter i nøkkelposisjoner i sentral og lokal forvaltning, noen også i næringslivet. Det arbeidet sosialøkonomer driver, griper dypt inn i viktige sider ved samfunnslivet, og har derfor betydning for store befolkningsgrupper. Sosialøkonomer er, som de fleste fageksperter, nødvendige i et samfunn som vårt. Men en av de mest åpenbare sykdommene ved dette samfunnet er den enorme avstanden som er mellom eksperter og befolkning. Det er grunn til å spørre seg om samfunnet styres på demokratiets premisser, eller om vi har et rent ekspertvelde.

Blant de mange forhold som opprettholder avstanden, er *språket* kanskje det viktigste. Mange vil nok protestere og si at språket er da underordnet alle de andre sosiale relasjonene, at for eksempel utdanning og yrke må bety mye mer i forholdet mellom mennesker. Ja og nei. *Språket* gjenspeiler den virkeligheten det brukes i, det tar vare på individenes og gruppenes identitet. Det tar også vare på individenes og gruppenes prestisje, og er dermed et viktig forsvarsmiddel når en skal opprettholde prestisjen, eventuelt skjule at en ikke har prestisje. Satt på spissen – språk gir status, språk karakteriserer oss, av og til brennmerker det oss. Undersøkelser i Norge og utlandet bekrefter det vi alle til daglig ser: lavere sosiale grupper snakker det som høyere grupper kaller vulgærspråk, og høyere sosiale grupper snakker det som alle kaller fint. Det er viten om dette forholdet som blir tatt i bruk av forfattere når de karakteriserer personer gjennom språket. Snuskete småforbrytere, fylliker og skurekoner snakker lavstatusmål (f.eks. Vikamål), mens folk på toppen av den sosiale rangstigen, og de som klatrer på den, snakker høystatusmål (Frognermål, fintrøndersk osv.).

2. Fagspråk.

Hva har så dette med fagspråk å gjøre? Jo, fagspråk er på samme måte som de sosialt betingete språkvariantene også gruppespråk, og det gir prestisje, i sitt tilfelle høy prestisje. Nå finnes det mange slags fagspråk, og de representerer hver sine grupper. Ikke alle ligger på det samme statusnivå, men felles for dem alle er at de stenger omverdenen ute, helt eller delvis, og beskytter sine brukere. Vi har et utall av eksempler på dette. Legens latin, juristens lovspråk, EDB-mannens «engelsk» og bilmekanikerens detaljerte håndverkerspråk. Mellom fagfeller er fagspråk et arbeidsverktøy, det har høyt presisjonsnivå, det skaper sjelden misforståelser, det er et effektivt kommunikasjonsmiddel mellom avsender og mottaker. Det er her vi er inne på økonomien.

Når vi kommuniserer, dvs. bruker språket, bruker vi *tid*. Når vi kommuniserer, er det fordi vi ønsker å meddele noe til noen, dvs. vi ønsker å formidle et budskap. Dette budskapet har det tatt oss *tid* å formulere, den kunnskapen som ligger bak budskapet, har

---

Knut Western, cand. philol. fra 1974, med norsk hovedfag. Førstekonsulent i Statistisk Sentralbyrå. Har utgitt artikler og bøker om språk, språksosiologi og språkpolitikk.

det tatt oss *tid* å erobre. Den som forvalter fagkunnskap, og som har til oppgave å bringe denne kunnskapen videre til andre enn fagfellene, har et stort ansvar. Sosialøkonomisk fagkunnskap forvaltes ofte i den offentlige administrasjonen, og her er ansvaret særlig betydelig, fordi det angår mange, kanskje alle i en befolkning. Ansvaret består bl.a. i å kunne bringe informasjon ut til folk, ikke bare bringe den ut, men også å være sikker på at informasjonen oppfattes. Det er bortkastet tid og sløsing med kunnskapsressursene å beholde fagspråket når en vender seg til folk flest.

Økonomien ligger i at folk oppfatter raskest mulig, uten misforståelser, delvis forståelser eller omtolkinger, slik at avsenderen enten må bruke ytterligere tid på å forklare, eller at avsenderen slår seg til ro med å ha sendt ut sitt budskap, mens det i virkeligheten har gått hus forbi. Løsningen på dette økonomiske problemet ligger i at fagmannen stiger ned fra pidestallen, enten han nå sitter der bevisst eller ikke, og bruker språket slik det er vanlig i folks daglige, alminnelige tale. Ikke noe emneområde er av en slik art at det ikke kan framstilles i enkel, ledig og talemålsnær norsk. Mange fagord og fremmedord har gode, norske avløserord. Sjøl de mest kompliserte emner, der kravet til presisjon mellom fagfeller er stort, kan populariseres slik at viktig informasjon når fram til flest mulig.

3. Saklig bruk av språket.

Når vi bruker språket, kan vi også snakke om en annen type økonomi. Den første angikk forholdet mellom avsenderen og mottakeren, og at avsenderen må ta hensyn til mottakerens forutsetninger. Den andre typen angår mer direkte avsenderen, men den henger nøye sammen med den første.

Det er visstnok professor Johs. A. Dahle som har sagt:

«– Ha noko å seia.
– Sei *det*.
– Sei ikkje noko anna.»

Mye papir, blekk og tid kunne vært spart om skrivelystne folk hadde stilt det første utsagnet opp som et krav til seg sjøl. Har jeg noe å si, er det viktig at andre får vite noe om det?

Har en nå engang overbevist seg om at en *har* det og at det *er* viktig, så skal en holde seg til det stoffet som er valgt som budskap. I motsatt fall er en usaklig, usammenhengende og uøkonomisk.

Å bruke språket økonomisk er mer enn å holde seg til saken og bare den. Det er flere måter å holde seg til saken på. Denne lista med setninger, som alle tar utgangspunkt i én og samme handling, viser en del av de variasjonsmulighetene vi har. Alle er formet etter grammatiske regler som er mulige i norsk, og de har det til felles at jo flere og mer omfattende regler som blir brukt, jo mer fjerner det språklige uttrykket seg fra den virkeligheten vi vil formidle.

Utgangspunktet er en handling «det å skrive tabeller» og en som handler, «en konsulent». Dette kan få følgende språklige uttrykk:

a) Konsulenten skriver tabeller
b) Tabeller blir skrevet av konsulenten
c) Tabeller skrives av konsulenten
d) Tabeller blir skrevet
e) Tabeller skrives
f) Det blir skrevet tabeller av konsulenten
g) Det skrives tabeller av konsulenten
h) Det blir skrevet tabeller
i) Det skrives tabeller
j) Det som blir skrevet av konsulenten, er tabeller
k) Det som skrives av konsulenten, er tabeller
l) Det er tabeller som blir skrevet av konsulenten
m) Det er konsulenten som skriver tabeller
n) Konsulenten er det som skriver tabeller
o) Tabeller er det som blir skrevet
p) Tabeller er under skriving
q) Tabeller er under skriving av konsulenten
r) Konsulenten foretar tabellskriving
s) Tabellskriving foretas
t) Konsulenten foretar skriving
u) Konsulenten foretar skriving av tabeller
v) Tabellskriving foretas av konsulenten
w) Tabellskriving pågår
x) Skriving av tabeller foretas
y) Skriving av tabeller foretas av konsulenten
z) Tabeller underkastes skriving
æ) Tabeller gjøres tilgjenstand for skriving
ø) Det er tabeller som gjøres til gjenstand for skriving
å) Det som gjøres tilgjenstand for skriving, er tabeller
a) Det som skjer, er at konsulenten skriver tabeller
b) Det som skjer, er at tabellen blir
osv. .

Uten at innholdet endres vesentlig, kan vi også variere med

Tabellutarbeiding foretas

Verbet kan varieres

utfører/utføres
utarbeider/utarbeides eller blir utført osv.
setter opp/settes opp/oppsetter/oppsettes/blir satt opp/blir oppsatt
lager/lages

Setningen kan også formes slik:

Den pågående tabellskriving foretas av konsulenten

eller

Den for tiden igangværende tabellskriving blir foretatt av konsulenten

eller

Utføringen av tabellskrivingen blir foretatt av konsulenten

eller

Utføringen av den for tiden igangværende skriving av tabeller blir foretatt av konsulenten

Riktig vrient og eksklusivt blir det om vi skriver

Tabellariske oppstillingsprosedyrer er under gjennomføring.

Vi kan boltre oss i valgmulighetene så lenge vi orker.

I a er setningen formet slik vi former normale setninger i norsk, dvs. subjekt–verb–objekt.

b–e er eksemper på passivsetninger, dvs. at vi har stilt *objektet* foran i setningen, og dermed trukket oppmerksomheten mot det. Passiv gir oss mulighet til å utelate subjektet. Skal vi ha det med, må vi gjøre subjektet lengre ved å føye til ordet *av*.

f–k er også passivsetninger. Vi ser at alle har et såkalt foreløpig subjekt *(det)*, som gjør setningene mer abstrakte enn den opprinnelige setningen. Særlig abstrakte blir de når det egentlige subjektet (den handlende) utelates.

l–o er eksempler på såkalte *utbrytingssetninger*. Utbryting vil si at vi tar et ledd i setningen og lager en ny setning med dette leddet som predikatsord. Vi trenger to innholdstomme ord, *Det + er*, for å lage en fullstendig setning. Vi koker med andre ord suppe på en spiker. Denne spikersuppa har en bestemt hensikt, nemlig å trekke fram det leddet som brytes ut, og fokusere på det. Sammenlikner vi setningene *Far går på ski* og *Det er far som går på ski*, ser vi klart at ordet *far* i den andre setningen har større vekt enn i den første. Størst fokusering får vi dersom vi *inverterer* ordstillinga, dvs. lar verb og subjekt bytte plass: *Far er det som går på ski.*

Resten av setningene er varianter av passivvending og utbryting der verbet er *substantivert*. Å substantivere verbet vil si å lage en gjenstand av en handling. På den måten får vi en abstrakt setning som uttrykk for en konkret handling. Den språklige mekanismen er slik:

1. Vi fjerner det aktive verbet som forteller oss direkte hva som blir gjort.
2. Vi må føye til et innholdstomt verb for å få uttrykt en fullstendig setning. Dette verbet står i passiv.
3. Vi blir kvitt subjektet, personen som utfører handlingen.
4. Vi kan bli kvitt objektet, den eller det som handlingen går ut over.

Eksempel på substantivering er:

Vi oppretter bilen med maskiner
↓
Oppretting av bilen foretas med maskiner
↓
Oppretting foretas maskinelt

Vi må for det første skrive om setningen slik at den blir lengre. Dessuten blir sjølve handlinga abstrahert, vi har ikke lenger noe konkret uttrykk for hva som foregår. Verbet i den nye setningen er ikke uttrykk for noen virkelig handling, det er innholdstomt.

Mottakeren, som skal oppfatte det vi har å si, vil ta imot alle formene vi har gitt vår mening, men hvordan ulike mottakere oppfatter vil variere. Vi kan ha valgt en så abstrakt og overlesset form at den konkrete mening som ligger bak, ikke blir noe annet enn en struktur hos mottakeren.

4. Økonomisk bruk av språket.

Økonomisk språkbruk er den språkbruken som med enklest midler overfører et budskap. De økonomiske mekanismene som virker slik at språket blir enkelt, er i seg sjøl enkle. Vi må bare være oppmerksom på dem. Oppmerksomheten vekkes når vår holdning til det å bruke språk endres til å omfatte vissheten om at språket ikke bare er et passivt befordringsmiddel. Språkbruken gjenspeiler virkeligheten den springer ut av, den er med på å skape forventninger, holdninger, fordommer. Når en viss språkbruk har en form som folk flest forbinder med ekspertise, makt og prestisje, da kan denne språkbruken være en sperrebom for det som egentlig var formålet med å bruke språket, nemlig å formidle informasjon. Vi må bli klar over hva språket *er* og hva vi *vil* med det. Vi må kjenne til de økonomiserende mekanismene, som i stikkords form er:

a) Talemålsnært språk.
b) Direkte gjengivelse av handling uten å gå veien om passiv eller substantivering.
c) Personlig språk.
d) Språk uten unødige fag- og fremmedord og uten klisjéer.
e) Konkret språk.
f) Korte, enkle perioder uten unødig mange bisetninger.

Sett fra et redaksjonelt synspunkt må disse punktene være særlig ønskelige som rettesnor for skrivevirksomheten. Et tidsskrift som Sosialøkonomen er riktignok eksklusivt i den forstand at alle som skriver og leser artiklene i det, snakker samme språk. Men en redaksjon har samtidig en pedagogisk oppgave. Først i snever betydning med å tillempe bidragene til sin norm, og å spre informasjon innenfor rammen av denne normen. Men deretter kan et tidsskrift bidra til å innprente hos sine lesere at informasjonsspredning i vid forstand først og fremst er et spørsmål om kommunikasjon. En vekker, som denne artikkelen er ment å være, vil minne sosialøkonomer om at de i svært mye av sin virksomhet *ikke* har med fagfeller å gjøre. Derfor må de sette seg ned og tenke på at de *ikke* kan kommunisere slik de er vant til. De må sette seg inn i mottakernes forutsetninger, og med det, faktisk seg sjøl tilbake til det språklige stadiet de sto på *før* de tok til med det sosialøkonomiske studiet. Ikke noe fagstudium i dag ofrer tanke på at studiet fører til at *kunnskap* er en ressursforvaltning som angår samfunnet, og som forvalteren må kommunisere med samfunnet om. Sagt konkret, språket forsømmes i fagstudiet.

Språket er tydelig forsømt av opphavsmannen til slike pusteøvelser som dette (nr. 3, 1977):

> «Det er ikke korrekt å snakke om maktpolitikk før stormakten finner det opportunt å bruke den latente makten som har oppstått, til å presse satelittstatene til aksjoner de ellers ikke ville ha foretatt ved å

gjennomføre, eller ved å true med å gjennomføre, sanksjoner mot dem.»

«Ren handelskrig forekommer ikke så ofte i praksis, men dersom handelsrelasjonene er utformet slik at land kan skade andre mer enn seg selv, kan bare den latente muligheten eller truselen om blokade/boikott være tilstrekkelig til å øke dominansen/hegemoniet til den sterke part og muliggjøre en påvirkning/forming av den svake parts politikk.»

Slike perioder bør stykkes opp i flere. En setning skal ikke inneholde mer informasjon enn at det blir tid til å fordøye den mens setningen leses.

De neste to avsnitta, tatt fra nr. 2, 1977 vil neppe noen som leser denne artikkelen ha vansker med å forstå. Men servér den til en av de hundretusener nordmenn som bare leser sportssidene i lokalavisa til daglig, og spør hva som sitter igjen av informasjon:

«Personer med makt og innflytelse på ett område, får igjen makt og innflytelse også på andre områder. Særlig markert er dette på det økonomiske området. Makt og innflytelse på økonomiske beslutninger skaper også maktposisjoner på andre områder, særlig politisk makt.

Et typisk trekk ved vårt samfunn er den voldsomme teknologiske utviklingen.Denne utviklingen gir i seg selv de tekniske eksperter makt i kraft av deres spesialkunnskaper. Det danner seg gjerne en maktelite, som ikke bare baserer seg på økonomiske maktposisjoner, men også på teknologisk viten og kunnskap.»

Dette er ikke hoverende undervurdering av vanlige folks evne til å oppfatte norsk, men påpeking av at innhold med et høyt abstraksjonsnivå i språket, vanskelig blir oppfatta. Hva forbinder folk flest med ord som «makt», «innflytelse», «økonomiske området», «økonomiske beslutninger», «maktposisjoner», «teknologiske utviklingen», «tekniske eksperter», «maktelite» og «teknologisk viten og kunnskap» (viten og kunnskap er dessuten smør på flesk)?

5. Ærlig bruk av språket.

Å skrive et avsnitt med ord som dette ville være spilt møye dersom avsenderen vendte seg til andre enn sosialøkonomer. Men det er nettopp *andre* de fleste kommuniserer med. Poenget ligger i å kunne popularisere, å kunne bruke et allment språk når mottakerne er allmennheten. En gir ikke opp språket som presisjonsverktøy av den grunn. De fleste av oss kjenner konkrete begreper. La oss derfor bruke dem, og ikke gjemme oss bak abstraksjoner som forteller lite, og som forteller ulike ting til ulike mennesker. Vår kompliserte verden gir rom for en vrimmel av virkelighetsoppfatninger. Begrep som «makt» og «teknologi» har mange konkrete tolkningsmuligheter. Hvorfor ikke gi *vår* tolkning i form av konkretisering? Det er ærlig bruk av språket.

Norges Banks fond til økonomisk forskning.

I samsvar med Fondets formål kan det i juni 1978 utdeles bidrag til forskning, især anvendt forskning, på det økonomiske område, herunder også studier i utlandet i forbindelse med spesielle forskningsoppgaver. Det kan også ytes bidrag til dekning av utgifter i forbindelse med gjesteforedrag og forelesninger innenfor det økonomiske fagområde og for deltakelse i internasjonale forskningskonferanser. Bidrag gis ikke til rene utdanningsformål.

Erling Petersen
formann

Søknadsskjema kan en få ved å henvende seg til
NORGES BANKS FOND TIL ØKONOMISK FORSKNING,
Postboks 336, Sentrum, Oslo 1.
Telf. (02) 41 21 20, linje 223.
Søknadsfristen er 1. mai 1978.

Avkastningen i boligmarkedet

AV
VITENSKAPELIG ASSISTENT EIRIK AMUNDSEN
SOSIOLOGISK INSTITUTT
UNIVERSITETET I BERGEN

Som eier av en bolig mottar man en rekke innbetalinger; kapitalgevinst, leieverdi, arealtilskott, fordel i inntekts-, formues- og eiendomsskatt og evt. rentesubsidie og bostøtte. Normalt vil disse innbetalingene langt overstige utbetalingene og erhvervelsen av egen bolig fremstår som en lønnsom investering. Avkastningen på en vanlig privatfinansiert enebolig som var ny i 1974 vil være ca. ½ million kroner i løpet av en tiårsperiode, mens en husbankfinansiert enebolig vil ha en avkastning på en god halvdel av dette og en husbankfinansiert borettsbolig en liten sjettedel når denne overdrages til takstpris. Overdrages den ved fri prisdannelse vil avkastningen nesten tredobles. I våre største byområder er avkastningen større særlig på de privatfinansierte boligene.

1. Innledning

Det enkelte individ står overfor en rekke muligheter når det gjelder å spare og å investere for å øke sine – eller sine arvingers – fremtidige konsummuligheter. Man kan sette penger i banken, kjøpe obligasjoner, aksjer og andre verdipapirer eller f. eks. benytte den mer sofistikerte formen å gå til anskaffelse av antikviteter, kunstgjenstander, frimerker o. l. Men man kan også investere i egen bolig; enten en bolig man eier privat eller en bolig man eier gjennom boligsamvirke. Etterspørselen etter egne boliger vil først og fremst være avledet av folks ønske om å konsumere boligtjenester, men ved siden av dette konsummotivet vil også spare/investeringsmotiver gjøre seg gjeldende. I hvert fall i våre større byområder har folk til en viss grad mulighet til å velge om de vil konsumere boligtjenester fra en bolig de selv eier eller om de vil etterspørre boligtjenester i leiemarkedet, slik at de kan investere sine sparepenger på en annen måte enn å sette dem i en bolig. Det er avkastningen av å investere i egen bolig denne artikkelen dreier seg om.

Ved beregningen av avkastningen tas det utgangspunkt i de utbetalingene som boliginnehaveren må avholde og de innbetalingene som han/hun mottar. Ved siden av de utbetalingene som boliginnehaveren har ved anskaffelsen av boligen, er det en rekke løpende utbetalinger til avdrag, renter og driftsutgifter. Men det er også en rekke innbetalinger (bl. a. i ikke-monetær form), f. eks. prisstigningen på boligen (kapitalgevinsten) og leieverdien av boligen. Dessuten finnes det en rekke former for overføringer fra det offentlige til boligsektoren som dels medfører at innbetalingene øker og dels at utbetalingene reduseres. Her kan nevnes bostøtte, arealtilskott, «underrente» på lån i statens boligbanker, fritak for eiendomsskatt, reduksjon i formuesskatt (pga. lav likningsverdi) og reduksjon i inntektsskatt (bl. a. pga. den lave likningsverdien og lav prosentsats ved «prosentlikningen»). I tillegg er det en del kommunale overføringer som kan variere fra kommune til kommune (stønader, «underrente» på lån, tomtetilrettelegging osv.). Det er bl. a. disse overføringene som gjør det fordelaktig å eie en bolig. Men det som kanskje først og fremst gjør boligmarkedet lønnsomt, er kapitalgevinstene. Imidlertid behandles de ulike eierkategoriene forskjellig når det gjelder mulighetene til å godskrive seg disse gevinstene. Eieren av et privatfinansiert hus kan (med visse unntak) overdra huset uten noen form for regulering av omsetningsprisen. Eieren av en husbankfinansiert (privat eid) bolig er derimot underkastet regulering av omsetningsprisen dersom kjøper ønsker å overta husbanklånene. Men denne form for regulering er mildere enn den innehaveren av en borettsbolig er underkastet ved overdragelsen av boretten til boligen. (Nedenfor

---

Forfatteren har samfunnsvitenskapelig embetseksamen med sosialøkonomi hovedfag fra Universitetet i Bergen 1976. Artikkelen tar opp en av problemstillingene i hans hovedoppgave. Han er nå NAVF-stipendiat ved Institutt for økonomi, Universitetet i Bergen.

er det nærmere redegjort for de forskjellige reguleringssystemene.) Det vil derfor være av interesse ikke bare å antyde hvor høyt det generelle avkastningsnivået er, men også å sammenlikne avkastningen for de ulike boligkategoriene, særlig på bakgrunn av at folks muligheter til å anskaffe seg boliger på de forskjellige markedene vil være sterkt avhengig av inntekt. Jeg kommer her til å konsentrere meg om tre boligkategorier, nemlig husbankfinansierte eneboliger, husbankfinansierte borettsboliger og privatfinansierte eneboliger og prøver å gi et gjennomsnittlig bilde av avkastningen på denne typen boliger. Avslutningsvis vil det bli knyttet noen kommentarer til avkastningen på boligmarkedene i våre største byområder.

Beregningene må bygge på anslag over de forskjellige betalingsstrømmene og siden resultatene vil være bestemt av hvilke forutsetninger og antakelser man gjør her, vil jeg gi god plass til diskusjonen av disse. Dessuten kommer jeg til å undersøke hvor følsomme resultatene er overfor endringer i noen av forutsetningene og antakelsene, slik at man kan få et inntrykk av hvilken betydning forskjellige faktorer som økningen i omsetningspris og leieverdi, salgsår, egenkapital og marginalskatt, har for avkastningens størrelse.

2. Forutsetninger og antakelser

Husbankfinansiert enebolig.

Utgangspunktet er en nyprodusert enebolig hvor de totale anleggskostnadene er 180 000 kr. Anleggskostnadene antas å være finansiert på følgende måte: nominallån i Husbanken kr. 100 000, arealtilskott kr. 22 000 og egenkapital kr. 58 000. Dette svarer til den gjennomsnittlige finansieringsplan for en enebolig i tre i én etasje som er finansiert i Husbanken i 1974 (Husbankens årsstatistikk, 1974). Videre antas det at ca. 35% av egenkapitalen – kr. 20 000 – er finansiert ved private lån (Jfr. St. Meld. 76 1971/72). Resten av egenkapitalen – kr. 38 000 – representerer eierens «rene» egenkapital som bl. a. kan være finansiert ved egenarbeid på boligen. Disse initiale inn- og utbetalingene er vist i tabell 1.

Videre angir tabellen utviklingen i utbetalingene til avdrag, renter og driftsutgifter. Avdragene på Husbankens nominallån er 1% p. a. og rentesatsen er 5,5% p. a. For at det subsidie som denne lave rentesatsen innebærer skal tre klart frem, er det regnet med at eieren må betale 7%'s rente for 80% av lånet (1. prioritet) og 7,5%'s rente for de resterende 20% (2. prioritet), dersom han skulle finansiert boligen utenom Husbanken. Disse beløpene er angitt som renteutbetalinger i tabellen. Imidlertid betaler han kun 5,5%'s rente av hele lånet og differansen mellom det han måtte betalt i renter ved finansiering utenom Husbanken og det han faktisk betaler, er regnet som innbetalinger i tabellen. Det private lånet antas å bli betalt tilbake over 10 år med like store avdrag (kr. 2 000 p. a.); her er renten 7,5% p. a. (Husbankens årsstatistikk 1974). Driftsutgiftene er anslått til kr. 1 800 for det første året og det er antatt at disse øker med 5% p. a. Tallene her bygger på tilsvarende anslag i St. meld. 76 for 1971/72 samt på opplysninger i Husbankens årsstatistikk 1974.

Tabellen angir videre de forskjellige innbetalingene; salgssum, rentesubsidie, arealtilskott, leieverdi, reduksjon i inntekts- og formuesskatt og bostøtte. Det eksisterer ikke noen rimelig detaljert statistikk over omsetningsprisene for eldre boligeiendommer. Jeg har derfor vært nødt til mer skjønnsmessig å anslå utviklingen i omsetningsprisene. En mulighet er her å benytte tall for den prosentvise økningen i bygge- og anleggskostnadene. I de senere år har disse økningene vært på godt over 10%, men jeg har (noe forsiktig) valgt å benytte 7% og har således forrentet de totale anleggskostnadene med denne prosentsatsen slik at omsetningsprisen for boligen etter 10 år er anslått til ca. 350 000. (Det regnes ikke her med noen utbedringer av boligen.) Men som nevnt skal Husbanken godkjenne salgssummen ved omsetningen av en eldre husbankfinansiert privateid bolig, dersom kjøper ønsker å overta lånene i Husbanken. Her har Husbanken følgende praksis når det gjelder å fastsette den omsetningspris de er villig til å godkjenne: De opprinnelige totale anleggskostnadene oppjusteres med Stormbulls byggekostnadsindekser. Fra det beløp som herved fremkommer trekkes arealtilskottet. Dersom boligeiendommen er utbedret gis det et tillegg for dette og dersom boligeiendommen er dårlig vedlikeholdt blir omsetningsprisen redusert. Dessuten vurderer man omsetningsprisen i forhold til de totale anleggskostnadene for en tilsvarende bolig i den enkelte kommune. Husbankens praksis på dette området er det tatt hensyn til ved å trekke arealtilskottet fra den omsetningspris som jeg har antatt vil råde ved fri prisdannelse. Jeg har imidlertid beregnet avkastningen både for det tilfelle hvor boligen omsettes ved fri prisdannelse og det tilfelle hvor Husbankens regulering er effektiv.

Når det gjelder anslaget over boligens markedsmessige leieverdi, er denne skjønnsmessig satt til kr. 10 200 for det første året (kr. 850 pr. mnd.). Det er antatt at dette beløpet stiger med 7% p. a. Til sammenlikning har utgiftene til bolig og vedlikehold i følge konsumprisindeksen økt med mellom 8 og 9% i de senere årene.

For å finne reduksjonen i inntektsskatten, beregnes først den inntektsskatt som eieren skulle betalt dersom han mer direkte ble skattlagt i følge skattelovens § 42/36 niende ledd. Her heter det «hus til beboelse, der benyttes av eieren, beregnes som inntekt for denne med den sum som det antas å koste å leie et tilsvarende hus», (dvs. den markedsmessige leieverdien av boligen). Det er imidlertid anledning til å trekke rente- og driftsutgifter fra leieverdien idet disse kan betraktes som utgifter til inntekts erhvervelse. Med bakgrunn i dette beregnes den inntektsskatt som

Tabell 1. Betalingsstrømmene ved kjøp og salg av en husbankfinansiert enebolig.

Ut- og innbet. \ År	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Sum
Anleggskostnader	180.000											180.000
Avdrag/lån		3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	93.000	120.000
Renter		8.600	8.379	8.150	7.937	7.716	7.495	7.274	7.053	6.832	6.611	76.055
Driftsutgifter		1.800	1.890	1.985	2.084	2.188	2.297	2.412	2.533	2.659	2.792	22.640
Sum utbetalinger	180.000	13.400	13.269	13.143	13.021	12.904	12.792	12.686	12.586	12.491	102.403	398.395
Lån	120.000											120.000
											0	22.000
Arealtilskott	22.000										−22.000	0
Salgssum											354.087	354.087
Leieverdi		10.200	10.914	11.678	12.495	13.370	14.307	15.307	16.379	17.526	18.752	140.927
Rentesubsidie		1.600	1.584	1.568	1.552	1.536	1.520	1.504	1.488	1.472	1.456	15.280
Reduksjon i innt.sk.		1.625	1.926	2.080	2.245	2.426	2.620	2.830	3.057	3.302	3.568	25.679
Reduksjon i form.sk.		356	521	733	914	1.074	1.245	1.429	1.681	1.958	2.239	12.150
Bostøtte		1.800	900									2.700
Sum innbetalinger	142.000	15.581	15.845	16.059	17.206	18.406	19.691	21.070	22.605	24.258	380.102 358.102	692.523 670.523
Nettobetalinger	−38.000	2.181	2.576	2.916	4.185	5.502	6.899	8.384	10.019	11.767	277.699 255.699	294.128 272.128

skulle vært betalt ved å multiplisere differansen mellom den markedsmessige leieverdien og rente- og driftsutgiftene med en marginal skatteprosent på 32. Denne noe lave prosentsatsen benyttes i en rekke regneeksempler i NOU 1973 : 3 («Skattlegging av boliger»). Imidlertid må man fra disse beløpene trekke den inntektsskatt som eieren faktisk betaler av boliginntektene for å komme frem til skattefordelen. Men de beløpene som eieren faktisk betaler viser seg å være negative i de 10 første årene. Årsaken til det er at eieren har underskott i «boligregnskapet» ved at renteutgiftene som han har anledning til å trekke fra sin skattepliktige inntekt, overstiger den likningsmessige leieverdien av boligen. Den likningsmessige leieverdien (ved formuesbeskatningen) finnes ved å multiplisere likningsverdien av boligeiendommen med 2,5% og forøvrig ta hensyn til at eieren nå kan trekke kr. 20 000 fra likningsverdien før prosentlikning foretas. Likningsverdien for det første året er satt til 70% av omsetningsprisen og 1% mindre for hvert år som går, slik at likningsverdien for det 10. året utgjør 60% av omsetningsprisen. Disse prosentsatsene varierer meget fra kommune til kommune (NOU 1973 : 3). Ved nå å trekke renteutgiftene fra den likningsmessige leieverdien (likningsmetoden innebærer en forutsetning om at driftsutgiftene er trukket fra) og multiplisere disse beløpene med marginalskatteprosenten på 32, finnes de beløpene som eieren faktisk betaler. Disse beløpene – som altså er negative – trekkes deretter fra de beløpene som eieren skulle betalt og summen her utgjør eierens reduksjon i inntektsskatten.

Fremgangsmåten er helt parallell ved formuesbeskatningen. Her beregnes først de skattebeløpene som eieren skulle betalt dersom han ble skattlagt av den markedsmessige omsetningsverdien av boligen og trekker fra den formuesskatt som eieren faktisk betaler med utgangspunkt i likningsverdien. Formuesskatten til kommunen er 1% med et skattefritt fradrag på kr. 40 000 og formuesskatten til staten er 0,4% for de første kr. 100 000, 0,8% for de neste kr. 150 000, 1,2% for de neste kr. 250 000 og 1,6% derover. Skattefradraget er kr. 100 000 i skatteklasse 2. Her er fradragene benyttet i sin fulle størrelse selv om eieren vanligvis også vil ha annen type formue. Dessuten er de samme skattefradragene benyttet for hvert år i 10 årsperioden.

Siden de fleste leieboere bor i boliger som er tatt i bruk før 1963 og således ikke kommer i betraktning ved bostøtte, tar jeg også bostøtten med som en innbetaling som spesielt knytter seg til det å eie en bolig. Bostøtten beregnes med utgangspunkt i utjamningslånene i Husbanken. Da det her for enkelhets skyld er benyttet nominallån, har det vært nødvendig å anslå bostøtten mer skjønnsmessig. Bostøtten er satt til kr. 1 800 for det første året, kr. 900 for det andre året og intet for senere år. Til sammenlikning mottok støtteberettigede husstander i eneboliger i gjennomsnitt kr. 2 000 i bostøtte i 1974 (Husbankens årsstatistikk 1974). Endelig er det ikke tatt hensyn til fordeler ved evt. fritak for eiendomsskatt fordi eiendomsskatten ikke utskrives i alle kommuner. (Heller ikke for de andre boligkategoriene er det regnet med slike fordeler.)

Husbankfinansiert borettsbolig.

Her er utgangspunktet en blokkleilighet hvor de totale anleggskostnadene er kr. 140 000. Dette beløpet antas å være finansiert ved nominallån i Husbanken kr. 97 000, arealtilskott kr. 18 000 og egenkapital

Tabell 2. Betalingsstrømmene ved "kjøp" og "salg" av en husbankfinansiert borettsbolig.

Ut- og innbet. \ År	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Sum
Anleggskostnader	140.000											140.000
Avdrag/lån		2.270	2.270	2.270	2.270	2.270	2.270	2.270	2.270	2.270	89.570	110.000
Renter		7.862	7.696	7.529	7.363	7.196	7.030	6.863	6.697	6.530	6.361	71.115
Driftsutgifter		1.600	1.680	1.764	1.852	1.945	2.042	2.144	2.251	2.364	2.482	20.124
Sum utbetalinger	140.000	11.732	11.646	11.562	11.484	11.410	11.340	11.275	11.216	11.161	98.413	341.239
Lån	110.000											110.000
Arealtilskott	18.000											18.000
Overdr.pris uregul.											275.401	275.401
Overdr.pris takst											141.520	141.520
Leieverdi		7.800	8.346	8.930	9.555	10.224	10.940	11.706	12.525	13.402	14.340	107.768
Rentesubsidie		1.552	1.536	1.520	1.504	1.488	1.472	1.456	1.440	1.424	1.408	14.800
Reduksjon i innt.sk.		1.157	1.421	1.534	1.655	1.788	1.931	2.087	2.254	2.436	2.650	18.913
Reduksjon i form.sk.		288	402	524	624	687	756	836	914	1.004	1.102	7.137
Bostøtte		1.400	700									2.100
Sum innbetalinger	128.000	12.197	12.405	12.508	13.338	14.187	15.099	16.085	17.133	18.266	294.901 161.020	554.119 420.238
Nettobetalinger	–12.000	465	758	946	1.854	2.777	3.759	4.810	5.917	7.105	196.488 62.607	212.880 78.999

kr. 25 000. Dette svarer til den gjennomsnittlige finansieringsplan for en blokkleilighet i 1974. (Husbankens årsstatistikk 1974.) I overensstemmelse med opplysninger i St. meld. 76 for 1971/72, antas det at godt 50% av egenkapitalen – kr. 13 000 – er finansiert ved private lån. Forøvrig antas det at lånebetingelsene både for husbanklånet og det private lånet er de samme som for den husbankfinansierte eneboligen. Disse inn- og utbetalingene er vist i tabell 2 som også viser anslag over driftsutgiftene. Disse er satt til kr. 1 600 for det første året (Husbankens årsstatistikk 1974) og dette beløpet antas å øke med 5% p. a.

Liksom for den husbankfinansierte eneboligen, antas det at omsetningsprisen for blokkleiligheten stiger med 7% p. a. Men som nevnt er omsetningsprisen av (boretten) til borettsboliger underlagt offentlig pristakst. Unntatt fra denne takstplikten er overdragelser mellom nære slektninger, tosidig bytte og overdragelser som gjelder bolig med netto boligareal på 130 m² eller mer. Her er utviklingen i takstprisen anslått på følgende måte: De totale anleggskostnadene minus arealtilskottet multipliseres med de relevante «multiplikatorene» og fra det beløpet som herved fremkommer trekkes de gjenstående lånene i Husbanken. (Det regnes således ikke med noen påkostninger eller forringelser hverken på fellesanlegget eller i boligen.) De multiplikatorene det her er snakk om fastsettes fra år til år og kan betraktes som prismyndighetenes syn på hvor meget den opprinnelige egenkapitalen bør forrentes. I beregningene har jeg simpelthen fremskrevet multiplikatortabellen for 1975. Eksempelvis er multiplikatoren for en 10 år gammel bolig lik 1,16. Takstprisen for det 10. året fremkommer da på følgende måte: (140 000 – 18 000) x 1,16 – 87 000 = 54 200, hvor de 87 000 er gjenstående lån.

Den markedsmessige leieverdien av boligen er satt til kr. 7 800 for det første året (kr. 650 pr. mnd.). Leieverdien antas å øke med 7% p. a.

Sålenge det er «underskott» i borettslagets regnskap ved at renteutgiftene overstiger den likningsmessige leieverdien av boligen (som beregnes på samme måte som ved eneboligen), underkastes borettshaveren «eneboliglikning» ved at underskottet fordeles på borettshaverne i borettslaget som således får redusert sin skattepliktige inntekt. Da regneeksemplet her er slik at det er underskott i hvert av de årene som betraktes, kan borettshaverens reduksjon i inntektsskatten beregnes på ganske samme måte som det ble gjort for eieren av den husbankfinansierte eneboligen.

Når det gjelder formuesskatten, er borettslaget skattepliktig til kommunen men ikke til staten. Formuen beregnes som differansen mellom likningsverdien av boligeiendommen og fremmedkapitalen (herunder borettshavernes innskott). Skattesatsen er 1% og det er ikke noe skattefritt fradrag. Dessuten er borettshaveren skattepliktig for innskottet. Reduksjonen i formuesskatten finnes ved først å beregne hva borettshaveren (via borettslaget) skulle betalt dersom likningsverdien var lik faktisk omsetningspris og deretter trekke fra det som faktisk betales i formuesskatt. Også her regnes det med at likningsverdien kun utgjør 70% av den markedsmessige omsetningsprisen for det første året og deretter med 1% mindre for hvert år som går. Forøvrig er innskottet av en slik størrelsesorden (kr. 25 000) at borettshaveren ikke betaler formuesskatt av det.

Endelig er bostøtten anslått til kr. 1 400 for det første året, kr. 700 for det andre året og intet for senere år. Til sammenlikning mottok støtteberettigede husstander i borettslag i gjennomsnitt kr. 1 600 i bostøtte i 1974. (Husbankens årsstatistikk 1974.)

Privatfinansiert enebolig.

Det er lite statistikk om finansieringsforholdene for privatfinansierte boliger, men noen holdepunkter finnes i «Norske boliger», Ås (1969) og i «Finansiering av nye boliger 1968», SSB (1971). Jeg har gått ut fra at anleggskostnadene for en privatfinansiert enebolig ville vært 350 000 kr. i gjennomsnitt i 1974 og at anleggskostnadene typisk kunne vært finansiert på følgende måte: 1. prioritetslån kr. 120 000 til 7%'s rente over 20 år, 2. prioritetslån kr. 50 000 til 7,5%'s rente over 15 år og egenkapital kr. 157 500 som bl. a. er finansiert med personlige lån kr. 47 000 til 7,5%'s rente over 10 år.

Betalingsstrømmene er angitt i tabell 3. Driftsutgiftene er satt til kr. 2 000 og leieverdien av boligen er satt til kr. 13 800 (kr. 1 150 pr. mnd.) for det første året. Da man kan gå ut fra at eierne av nye privatfinansierte eneboliger har høyere inntekter enn folk flest, har jeg regnet med at marginalskatteprosenten er 60 og at eieren ikke mottar bostøtte. Det er også antatt at eieren har kr. 100 000 i annen formue enn boligen. Ellers bygger jeg på de samme antakelsene og forutsetningene som i det foregående.

3. Resultatene

På bakgrunn av anslagene over betalingsstrømmene er avkastningen dels beregnet i form av absolutte beløp som viser den udiskonterte summen av nettobetalingene og dels i form av internrenter. En internrente er den rentefot som må benyttes for å diskontere nettobetalingene slik at summen av dem blir null. Disse internrentene vil det være mulig å sammenlikne med rentenivået på spare/investeringsmarkedene for å få et inntrykk av hvor lønnsomt det er å eie en bolig. Resultatene er gitt i tabell 4 som også viser hvordan avkastningen endres ved endringer i noen av forutsetningene og antakelsene.

Det fremgår av tabell 4 at eieren av en privatfinansiert enebolig vil ha en avkastning på ca. ½ million i løpet av tiårsperioden. Eieren av en husbankfinansiert enebolig og innehaveren av en borettsbolig vil ha en avkastning som er lik hhv. en god halvdel og en liten sjettedel av dette, forutsatt at reguleringen av omsetningsprisene er effektiv. Dersom reguleringen ikke er effektiv, vil borettshaveren nesten kunne tredoble avkastningen, mens eieren av en husbankfinansiert enebolig kun vil øke avkastningen med arealtilskottets størrelse (når det forutsettes at økningen i omsetningsprisen på boligen er i overensstemmelse med utviklingen i Stormbulls byggekostnadsindekser). Benyttes istedet internrenter hvor avkastningen settes i forhold til investeringens størrelse, endrer bildet seg. Nå vil avkastningen være størst på de husbankfinansierte boligene med ca. 27% hver når disse overdrages i overensstemmelse med gjeldende regler. Internrenten for den privatfinansierte eneboligen er ca. 18% p. a. Dersom borettsboligen overdrages ved fri prisdannelse vil internrenten øke til ca. 38% p. a.

For å få et inntrykk av hvilke forhold som betyr mest for avkastningens størrelse, kan man se nærmere på hvor store de forskjellige innbetalingene er. Bortsett fra det tilfelle hvor borettsboligen overdrages til takstpris, er det kapitalgevinsten (salgssum minus anleggskostnader) som klart utgjør den største innbetalingen med 45–55% av de totale innbetalingene redusert med anleggskostnadene og utenom lånene. Deretter følger leieverdien med 30–40%, reduksjonen i inntektsskatten med 5–10%, arealtilskottet med 3–6%, rentesubsidiet med 4–5%, reduksjonen i formuesskatten med 2–6% og endelig bostøtten med 0,5–1%. Pga. takstreguleringen utgjør kapitalgevinsten kun 11–12% av disse innbetalingene for en borettsbolig mens leieverdien dominerer med nærmere 65%. Reduksjonen i inntektsskatten utgjør ca. 11%, deretter følger rentesubsidiene med ca. 9%, reduksjonen i formuesskatten med ca. 4% og bostøtten med ca. 1%. Det bør imidlertid nevnes at dersom innbetalingene diskonteres da vil den relative betydningen av kapitalgevinstene avta.

Kapitalgevinstens betydning for avkastningens størrelse trer klart frem når man endrer forutsetningene om hvordan omsetningsprisene utvikler seg. Imidlertid vil endringen i omsetningsprisen ikke bare endre kapitalgevinsten men også skattefordelene. Dersom omsetningsprisene øker med 10% istedet for 7%, vil avkastningen på den privatfinansierte eneboligen øke med kr. 250 000 og internrenten vil da være 22%. Avkastningen på den husbankfinansierte eneboligen vil øke med ca. kr. 100 000 og internrenten vil øke til 31%. Det vil derimot ikke bli noen økning i avkastningen på borettsboligen når denne overdrages til takstpris, men omsettes den fritt vil avkastningen øke med ca. kr. 80 000 og internrenten vil øke til ca. 42%. Avkastningen reduseres dersom omsetningsprisen øker med 4% istedet for 7%, men utslagene er ikke så kraftige denne veien.

Endrede forutsetninger om leieverdiens størrelse og utvikling gir også relativt kraftige utslag i avkastningen dels pga. den direkte virkningen og dels pga. endringen i fordelen i inntektsskatten. (En økning i leieverdien fører ikke nødvendigvis til en økning i den likningsmessige leieverdien og skattebeløpet vil i så tilfelle være det samme mens «boliginntekten» blir større). Dersom leieverdien antas å øke med 10% istedet for 7%, vil den privatfinansierte eneboligen øke avkastningen med ca. kr. 50 000 mens avkastningen øker med ca. kr. 30 000 og kr. 20 000 for hhv. den husbankfinansierte eneboligen og borettsboligen uansett om de overdrages til de gjeldende regler eller ikke. Dersom leieverdien antas å øke med 4% istedet for 7%, vil avkastningen reduseres tilsvarende. Dessuten vil utslagene bli omtrent like store dersom leienivået endres med 10%.

Videre vil en marginalskatteøkning fra 32% til 60% gi seg utslag i en økning i avkastningen på ca. kr. 20 000 for den husbankfinansierte eneboligen, mens økningen blir ca. kr. 10–15 000 for borettsboli-

Tabell 3. Betalingsstrømmene ved kjøp og salg av en privatfinansiert enebolig.

Ut- og innbet. \ År	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Sum
Anleggskostnader	350.000											350.000
Avdrag/lån		9.542	9.890	10.264	10.664	11.094	11.555	12.048	12.577	13.144	116.222	217.000
Renter		15.675	14.975	14.248	13.496	12.713	11.900	11.054	10.173	9.253	8.293	121.780
Driftsutgifter		2.000	2.100	2.205	2.315	2.431	2.553	2.680	2.814	2.955	3.103	25.156
Sum utbetalinger	350.000	27.217	26.965	26.717	26.475	26.238	26.008	25.782	25.564	25.353	127.618	713.936
Lån	217.000											217.000
Arealtilskott	22.500											22.500
Salgssum											688.503	688.503
Leieverdi		13.800	14.766	15.800	16.906	18.089	19.350	20.710	22.160	23.711	25.371	190.666
Reduksjon i innt.sk. ...		3.204	3.812	4.148	4.513	4.910	5.336	5.809	6.315	6.866	7.464	52.377
Reduksjon i form.sk. ..		1.893	2.207	2.547	2.937	3.393	3.889	4.424	5.001	5.631	6.403	38.325
Sum innbetalinger	239.500	18.897	20.785	22.495	24.356	26.392	28.575	30.943	33.476	36.208	727.741	1 209.368
Nettobetalinger	–110.500	–8.320	–6.180	–4.222	–2.119	154	2.567	5.161	7.912	10.855	600.123	495.431

gen. Årsaken til denne økningen er at fordelen i inntektsskatten øker. (Det er her ikke regnet med noen bostøtte.)

Dersom boligene først overdrages etter 15 år, er avkastningen ca. 1 million kr. på den privatfinansierte eneboligen, ca. ½ million på den husbankfinansierte eneboligen og ca. kr. 160 000 på borettsboligen når denne overdrages til takstpris, men ca. kr. 400 000 når den overdrages ved fri prisdannelse. Imidlertid er internrentene mindre enn ved overdragelse etter 10 år. Årsaken er bl. a. den at den relative betydningen av de nominelle initiale innbetalingene (arealtilskott og bostøtte) avtar etter som tiden går. Overdrages boligene allerede etter 5 år, vil avkastningen på de privateide boligene avhenge av om det skal betales gevinstskatt eller ikke. (5–10 årsregelen for gevinstbeskatningen.) Dersom gevinsten skal benyttes til anskaffelse av ny bolig, gis det normalt skattefritak. I så tilfelle vil avkastningen målt ved internrentene øke. Men dersom det skal betales skatt av gevinsten, vil internrentene falle og for eieren av den privatfinansierte eneboligen vil det bli et direkte tap (det regnes her med en marginalskatt på 80%). Det er ingen gevinstbeskatning ved overdragelse av boretten til borettsboligen og internrenten vil øke kraftig dersom boligen overdrages ved fri prisdannelse. (56%.) Overdrages det derimot til takstpris, vil internrenten stort sett være den samme som ved overdragelse etter 10 år.

Internrentene gir store utslag når man endrer forutsetningene om hvor stor andel av egenkapitalen boliginnehaverne finansierer ved personlige lån. Det fremgår av tabell 4 at eieren av den privatfinansierte eneboligen vil ha en internrente på ca. 23% og eieren av den husbankfinansierte eneboligen ca. 45% når hele egenkapitalen finansieres ved personlige lån. Den tilsvarende prosenten for borettshaveren er 66 ved fri prisdannelse og ca. 50% ved takstregulering. Årsaken til at det i denne forstand er en fordel å låne mest mulig, er at investeringen gir en høyere rente enn den man skal betale for lånene. Her ligger også forklaringen på hvorfor en borettsbolig som overdrages ved fri prisdannelse har en betraktelig høyere internrente enn de andre boligkategoriene idet hele 79% av anleggskostnadene er dekket ved pantelån og personlige lån mot hhv. 67% og 62% for den husbankfinansierte eneboligen og den privatfinansierte eneboligen. Ved siden av den lavere belåningsgraden er årsaken til den lavere internrenten for den privatfinansierte eneboligen dels antakelsen om at leieverdien utgjør en mindre del av anleggskostnadene og dels at eieren ikke mottar noe rentesubsidie. På den annen side er det relativt større skattefordeler og eieren kan dessuten godskrive seg hele arealtilskottet.

Beregningene her tar utgangspunkt i gjennomsnittstall for boligmarkedene i Norge og forutsetningene og antakelsene som beregningene bygger på må derfor endres dersom man ønsker å uttale seg om avkastningen på boligene i våre største byområder. Her må man regne med at anleggskostnadene for nye boliger er høyere enn ellers i landet. Men dette vil først og fremst gjelde de privatfinansierte boligene fordi Husbanken stiller strenge krav til størrelse, utstyr og kostnader og man bygger tett opp til disse grensene i alle deler av landet dersom lån skal kunne ytes. Høyere anleggskostnader vil selvsagt kunne øke avkastningen når denne beregnes i absolutte beløp, men nødvendigvis ikke når den beregnes i form av internrenter. Derimot vil økningen i omsetningsprisene og leieverdien av boligene sannsynligvis være større enn de 7% som her er regnet med og dette vil føre til en økning i avkastningen også når denne beregnes ved internrenter. Men pga. takstreguleringen vil ikke avkastningen på borettsboliger som overdrages til takstpris bli påvirket av endringer i omsetningsprisene og avkastningen på borettsboligene vil derfor ikke øke i tilsvarende grad. Kanskje vil det også være en tendens til at økningen i omsetningsprisene på boliger i småhus er kraftigere enn økningen i omsetningsprisene for blokkleiligheter fordi den generelle inntektsutviklingen medfører en

Tabell 4. Avkastningen i boligmarkedet beregnet ved udiskonterte beløp og ved internrenter, 1000 kroner og prosent p.a.

Boligkategori		Husbankfinansiert borettsbolig		Husbankfinansiert enebolig		Privatfinansiert enebolig
Omsetningsforhold		Fri prisdannelse	Takst-regulering	Fri prisdannelse	Godkj. fra Husbank	Fri prisdannelse
Endringer i forutsetningene	Forutsetninger som angitt i teksten[1]	212,8 37,7%	79,0 27,1%	294,1 27,6%	272,1 26,8%	495,4 17,6%
Økning i omsetnings-pris	4%	145,0 33,4%	79,3 27,1%	206,3 23,9%	184,3 22,8%	342,1 14,5%
	10%	300,3 42,0%	78,7 27,1%	409,6 31,3%	387,6 30,7%	734,9 21,8%
Økning i leieverdi	4%	194,3 34,9%	60,4 22,0%	269,7 25,7%	247,7 24,8%	460,5 16,4%
	10%	234,7 41,0%	100,8 32,2%	322,7 29,6%	300,7 28,9%	542,9 19,0%
Endring i leienivå	−10%	198,7 33,8%	64,8 21,5%	275,5 25,4%	253,5 24,5%	431,7 15,4%
	+10%	227,1 42,3%	93,2 33,1%	312,7 29,9%	290,7 29,1%	537,5 18,9%
Marginalskatt	60%	227,4 40,6%	93,5 31,4%	313,9 29,4%	291,9 28,7%	495,4 17,6%
Andel av egenkapital finansiert ved personlige lån	0%	218,3 30,8%	84,4 21,5%	283,1 24,5%	261,1 23,9%	514,9 16,4%
	100%	207,9 65,6%	74,1 49,5%	277,0 46,9%	255,0 45,8%	383,5 23,3%
Salg etter antall år	5 år	92,5 56,1%	25,5 27,3%	38,3–126,8 16,5%–36,2%	29,5–104,8 13,5%–32,3%	−66,1–194,1 −14,1%–21,1%
	15 år	398,7 32,2%	161,2 27,0%	511,2 24,2%	489,2 24,0%	969,5 16,3%

[1]) Beregningene bygger bl.a. på følgende forutsetninger: Omsetningsverdien og leieverdien øker med 7% p.a. Leieverdien er satt til hhv. kr. 650, 850 og 1.150 pr. mnd. for borettsboligen, den husbankfinansierte eneboligen og den privatfinansierte eneboligen. Marginalskatten er satt til 60% for eieren av den privatfinansierte eneboligen og 32% for de andre boligkategoriene. Ca. 50% av borettshaverens egenkapital finansieres ved personlige lån, de tilsvarende for den husbankfinansierte og den privatfinansierte eneboligen er hhv. 35 og 30.

relativt sterkere økning i etterspørselen etter større boliger. I så tilfelle ville man forvente at avkastningen på boliger i småhus ville bli relativt større enn avkastningen på vanlige borettsboliger i våre største byområder. Et annet forhold som medfører at avkastningen i disse områdene blir relativt større for de dyrere boligene, er en sannsynlig tendens til at skattemyndighetene ikke endrer skattetakstene i takt med prisstigningen i like stor grad som for de mindre dyre boligene og at dette forholdet blir mer utpreget jo større økningen i omsetningsprisene er. Man må derfor regne med at innehaverne av de dyrere boligene gis en ekstra fordel både i inntekts- og formuesskatten. Samtidig kan det være grunn til å presisere at innehaverne av disse boligene generelt sett har høy inntekt som ofte går sammen med stor kredittverdighet slik at de får kombinert fordelen med høy marginalskatt og stor andel av anleggskostnadene finansiert ved lån. Det vil derfor ikke være urimelig å regne med at differansen i avkastningen målt ved internrenter på privatfinansierte eneboliger og husbankfinansierte boliger er mindre enn det som synes å være tilfelle for landet som helhet. I hvert fall må man regne med at en avkastning på over en million kroner i løpet av en 10 årsperiode ikke vil bli uvanlig for privatfinansierte eneboliger i disse områdene, mens lovlydige borettshavere må nøye seg med en tiendedel av dette.

LITTERATUR

Amundsen, Eirik: «Etterspørselen i boligmarkedet. En studie av boligen som et konsumgode og et spare/investeringsobjekt». Hovedoppgave i sosialøkonomi, Sosiologisk Institutt, Universitetet i Bergen, 1976.

Den Norske Stats Husbank: «Årsstatistikk» 1974 og 1975.

Finans og tolldep.: «Skattlegging av boliger», NOU 1973 : 3.

Kommunal- og arbeidsdep.: «Om boligspørsmål» St. meld. nr. 76 1971/72.

Statistisk sentralbyrå: «Finansiering av nye boliger 1968» Rapport fra Kontoret for intervjuundersøkelser, nr. 15, Oslo 1971.

Ås, Dagfinn: «Norske boliger» Nr. 1, 2, 3, 4 «Resultater fra boligundersøkelsen 1967», Norges byggforskningsinstitutt. Oslo 1971.

Portrett: Steinar Strøm

Ressursallokeringssaker får ikke god nok behandling

INTERVJU VED
BJØRN TRETVOLL

– Det er beklagelig at det i Norge ikke finnes noe fagøkonomisk organ som har som sin hovedoppgave å planlegge ressursallokeringen. Problemer av denne type er undervurdert i vår departementsstruktur. Det finnes klare eksempler på at allokeringsproblemer med store konsekvenser for norsk økonomi, er overlatt til feil departement. Oppgaver har vært gitt til Industri- og miljøverndepartementene mens det naturlige hadde vært at Finansdepartementet hadde tatt seg av dem, f.eks. forurensnings- og kraftutbyggingssaker. Hvordan landets næringsstruktur skal bli, er i stor grad blitt bestemt av teknikere og ingeniører. Men når man så ender opp med noe underlige resultater i en del saker, da heter det ofte at det er økonomenes feil. Det er dosent Steinar Strøm ved Sosialøkonomisk institutt ved Universitetet i Oslo som sier dette i et intervju med «Sosialøkonomen».

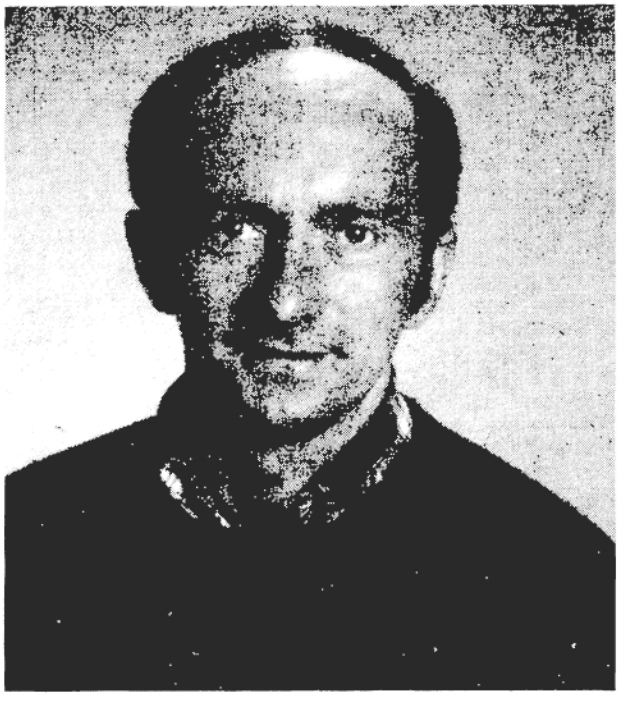

Dosent Steinar Strøm tok sosialøkonomisk embetseksamen i 1968. Han var vitenskapelig assistent ved Sosialøkonomisk institutt ved Universitetet i Oslo i 1966 og 1967. Fra 1970 har han arbeidet ved instituttet, først som vitenskapelig assistent, så som universitetsstipendiat fra 1971 til 1975 da han ble universitetslektor. Strøm ble utnevnt til dosent i august 1976. Han har hovedsakelig arbeidet med miljø- og energiøkonomiske problemstillinger.

– Undervurderer du ikke Finansdepartementets rolle i slike saker?

– Man må kunne si at Finansdepartementet i etterkrigstiden har hatt stor suksess når det gjelder å drive stabiliserings- og fordelingspolitikk. Men departementets og andre økonomer har i altfor liten grad sluppet til når det gjelder å finne frem til områder der det er nødvendig å gripe inn for å få til en ønsket ressursallokering og å finne ut hvordan dette best kan gjøres. De områder det her er snakk om er der hvor de samfunnsøkonomiske kostnader avviker fra de privatøkonomiske. Etter mitt skjønn burde Finansdepartementets planleggingsavdeling være et naturlig organ for behandling av slike allokeringsproblemer. Avdelingen burde prioritere dette fremfor det å lage mer eller mindre luftige perspektiver for fremtiden.

Løsninger på allokeringsproblemer som ville være naturlig å foreslå på grunnlag av økonomiske resonnementer, er forbausende lite fremme i debatten.

– Du har arbeidet en del med forurensningsproblemene. Dette er vel et område der inngrep i markedsøkonomien er nødvendig?

– Forurensningsproblemet er et godt eksempel på et område der det er klar forskjell på samfunnsøkonomiske og privatøkonomiske kostnader. Det er også et godt eksempel på at man stort sett tenker i tekniske baner for å løse allokeringsproblemer. Forurensningene har vært betraktet som et problem som kan løses ved direkte påbud eller ved at man finner frem til nye tekniske metoder.

I en utredning dosent Finn Førsund og jeg laget for Finansdepartementet, tok vi til orde for å benytte avgifter i langt større utstrekning enn tidligere. Bruk

av avgifter for å få til den nødvendige korrigering av markedsøkonomien hadde, da vi laget utredningen vært lite fremme i den norske debatten. Ved å korrigere markedsøkonomien på denne måten tvinges aktørene i økonomien til å ta hensyn til at deres egne utslipp har negative virkninger for andre. På lengre sikt vil en slik ordning samtidig fremme en omlegging av produksjonsstrukturen her i landet i en ønsket retning. Den løsning som fremstår som den samfunnsøkonomisk beste, er å bruke utslippsavgifter som det dominerende virkemiddel og direkte reguleringer for å ta seg av akutte situasjoner.

– Hvilke resultater tror du kan komme ut av utredninger av den type dere har laget?

– Om våre forslag følges opp med konkrete tiltak, vet vi foreløpig ikke. Myndighetene har nedsatt et utvalg som skal se nærmere på disse spørsmål. Slike utvalg er oftest sammensatt på politisk grunnlag og bare i liten grad dominert av folk med spesiell sakkunnskap om de problemer som skal utredes. Det er derfor en viss fare for at misforståelser kan oppstå. Dette er beklagelig fordi slike utredninger vanligvis tillegges stor vekt under det videre arbeid med en sak både i departementene og i Stortinget. Hvis ikke utredningen er god, kan lett hovedpoengene i saken komme i bakgrunnen ved at den politiske diskusjon domineres av andre argumenter.

Jeg synes at debatt om de løsninger som foreslås av økonomer ofte preges av misforståelser. Forslag om å bruke avgifter for å begrense forurensningene fører f.eks. bare i liten grad til en diskusjon om allokeringsaspektene ved et slikt forslag. Debatten domineres av temaer som hvor stort avgiftsprovenyet blir og hva det skal brukes til, hvem som skal betale og hvem som kan ha fordeler ved en slik ordning.

– Løsningen på disse problemer er altså å gi økonomene større plass i utredningsarbeidet?

– Jeg mener ikke at man skal gå fra den situasjon man nå har der teknikere og ingeniører dominerer i spørsmål som har med ressursallokering å gjøre, til den motsatte ytterlighet med økonomene som de dominerende. Men jeg tror ikke at betydelige allokeringsproblemer får en forsvarlig behandling ved at de overlates til en tilfeldig komitébehandling eller avgjøres av ingeniører. Politikerne må få et skikkelig grunnlag for å fatte sine avgjørelser, og her mener jeg økonomene kan bidra i langt sterkere grad enn tilfellet er i dag.

Det finnes etter min oppfatning eksempler på at beslutninger i saker med store allokeringsvirkninger er fattet på et svakt grunnlag. Utbyggingen på Rafnes er ett slikt eksempel. Der har man satset på et kjempeprosjekt som vil være helt avhengig av at man får råstoff til spesielt lave priser for å være lønnsomt. Alternativet å selge gassen på verdensmarkedet til langt høyere priser har ikke vært seriøst nok vurdert. Rafnes er dessuten et godt eksempel på den typiske ingeniørholdningen som går ut på at dersom det først er funnet et råstoff her i landet, så må vi for all del foredle dette så langt som mulig selv. Det er på ingen måte sikkert at dette er den beste løsningen for landet.

– Det at økonomene etter din oppfatning trekkes altfor lite med ved vurderinger av allokeringsproblemer, kan det skyldes at det legges for lite vekt på slike ting i utdannelsen?

– Nei, det tror jeg ikke. De sosialøkonomer som går ut herfra har etter min oppfatning en god bakgrunn for behandling av allokeringsproblemer. Mange, særlig nyutdannede, økonomer sier at når de kommer ut i arbeidslivet, får de ikke særlig bruk for mye av det de har lært, spesielt når det gjelder velferdsteori. Dette mener de er en feil ved studieopplegget. Jeg mener man like gjerne kan si at dette skyldes at oppdragsgiverne ikke gir økonomene arbeidsoppgaver som gjør at de kan utnytte sine kunnskaper.

Denne utviklingen har ført til at drøfting av allokeringsproblemer på et økonomisk grunnlag nærmest er blitt en ren akademisk virksomhet, noe det absolutt ikke burde være.

– Kan den manglende interesse for å gripe inn i systemet for å styre allokeringsprosessen skyldes at man stort sett er fornøyd med den fordeling av ressurser som blir resultatet?

– Det tror jeg bestemt ikke. Forurensningsproblemene er et eksempel på dette, distriktspolitikken et annet. Å opprettholde en spredt bosetting har i mange år vært et klart politisk mål. Men folk flytter likevel. Kraftutbyggingen er et annet område der det er klar misnøye med den ressursallokering som skjer.

– Kraftutbygging er vel også en sektor som har vært dominert av teknikere?

– Ja, beslutninger om store prosjekter med betydelige virkninger for norsk økonomi har stort sett vært fattet på grunnlag av tekniske betraktninger. Det har vært lite alternativkostnadstankegang og ressursallokeringsbetraktninger i det planleggingsarbeidet som har gått foran utbyggingen. Man har hovedsakelig diskutert hvordan man skulle produsere en viss mengde elektrisk kraft, mens man i altfor liten grad har drøftet omfanget av kraftproduksjonen og sett på forholdet mellom de marginale kostnader og den marginale nytte av å øke den totale krafttilgangen i landet.

For å ta et eksempel: Hvis man kommer til at det er for store miljømessige kostnader forbundet med utbygging av Veig/Dagali, så vil man etter alt å dømme produsere den samme, totale kraftmengden på en annen måte. Det fører ikke til at man totalt sett produserer mindre kraft enn opprinnelig planlagt, noe det egentlig burde fordi kostnadene ved kraftproduksjon er blitt større. Det samme forhold gjør seg gjeldende når prisen på olje går opp. Bygging av oljekraftverk utsettes, mens man forserer utbyggingen av andre kraftformer. Til tross for at de totale kostnader for kraftutbygging har økt, reduseres ikke omfanget av utbyggingen. Dette skyldes at man ikke foretar noen samfunnsøkonomiske kalkyler for å finne frem

til hvilket omfang kraftproduksjonen bør ha, men bare for å se hvordan en gitt produksjon best kan dekkes.

– Er våre kraftpriser for lave?

– Prisen på elektrisk kraft har betydning både når det gjelder dimensjoneringen og sammensetningen av det apparat som skal produsere kraften, og for hvordan man best kan utnytte det eksisterende apparat. Jeg tror ikke kraftprisene her i landet kan være særlig høyere enn nå for ikke å skape en betydelig ledig kapasitet i det produksjonsapparat vi har bygd. Det er ikke prisene det er noen feil ved, men omfanget av kraftutbyggingen. Dersom den ledige kapasiteten kunne nyttes ved å produsere for eksport, ville situasjonen være noe anderledes. Eksportmulighetene er imidlertid i ferd med å bli langt mindre ettersom Sverige bygger ut kjernekraft i et høyt tempo, kanskje for høyt i forhold til slik kraftetterspørselen ser ut til å utvikle seg i Sverige.

En pris som er lik de langsiktige grensekostnader fremholdes ofte som den «riktige» kraftpris. Men i den situasjon vi nå befinner oss, er ikke dette noe prissettingskriterium. Å sette en slik pris vil ikke være annet enn et eksperiment for å se om omfanget av vår kraftproduksjon er riktig. Bare når omfanget er «riktig», kan prisen settes lik de langsiktige grensekostnadene.

– Hvordan ser du på diskusjonen om å opptrappe oljevirksomheten i Nordsjøen nærmest som et konjunkturpolitisk virkemiddel?

– De meget langsiktige virkningene en opptrapping av oljevirksomheten vil ha, gjør den lite egnet som konjunkturregulator. Oljens viktigste egenskap i den nåværende situasjon er at den kan gi oss valuta. Den kan dermed bidra til å gi oss større handlefrihet i den økonomiske politikk enn vi ellers ville hatt.

Hvis man virkelig tror at det vil bli en sterk prisstigning for olje mot slutten av dette hundreåret, hvorfor skal man da ta ut så mye som mulig nå? Man skal dessuten være klar over at oljevirksomheten i Nordsjøen foregår i et teknologisk grenseland. Man kan derfor spørre seg om det ikke vil være lurt å gå noe forsiktig fram og kanskje nyte godt av erfaringer fra andre områder der det letes etter olje til havs framfor å gjøre alle tabbene selv.

– Når dette skrives er vi i ferd med å avslutte et nytt kombinert inntektsoppgjør. Har denne oppgjørsformen svart til forventningene?

– Av «Økonomisk Utsyn 1977» fra Statistisk Sentralbyrå fremgår det at de tiltak myndighetene har satt inn ved de siste kombinerte inntektsoppgjørene ikke kan merkes i inflasjonsraten. Hovedpoenget ved de kombinerte oppgørene har vært å gi arbeidstagerne en inntektsvekst ved hjelp av skattelettelser i stedet for ved lønnsvekst. Men det skillet mellom bedriftenes kostnadsutvikling og de ansattes inntektsutvikling man har forsøkt å få til, har ikke vært markert nok. Det er fortsatt en direkte sammenheng mellom inntekts- og kostnadsveksten.

En annen faktor som har gjort at de kombinerte oppgjørene ikke har vært helt vellykte, er at de omfatter for få. Man har forsøkt å regulere de nominelle lønningene for noen, men prisene for nesten ingen. På denne måten har det vært vanskelig å få til et solidarisk oppgjør.

– Eierinntektene i store deler av industrien har hatt en gunstig utvikling siste år. Hvordan virker dette inn på inntektsoppgjøret?

– Den utvikling i eierinntektene man har sett for de skjermede og de hjemmekonkurrerende næringer vil jeg tro vil gjøre det vanskelig å få arbeidstakerne med på moderasjon i lønnskravene uten en bedre prisregulering.

Den økning man har hatt i eierinntektene må ses i sammenheng med den motkonjunkturpolitikk som har vært ført. Den har gitt en høy innenlandsk etterspørsel som har gjort Norge til et selgers marked både for utenlandske og norske selgere. Dermed har noen eierinteresser kunnet skumme en del fløte i ly av motkonjunkturpolitikken.

DEBATT

AV
Eva Brochmann Teigen.

Professor Frisch og krisedebatten i Norge på trettitallet.

I anledning Jens Christopher Andvigs artikkel i Sosialøkonomen nr. 9 1977 må det være tillatt å be om spalteplass for endel kritiske bemerkninger. Riktignok blir det tatt et visst forbehold når det står at forfatteren «tar sikte på uhøytidelig vis» å fortelle noe fra disse årene, men for undertegnede er enkelte påstander i artikkelen tildels så misvisende at en likevel må reagere alvorlig. Jeg sikter til Jens Christopher Andvigs rent personlige «vurdering»/nedvurdering av Bertram Dybwad Brochmanns ideer og virksomhet. Hadde jeg lest dette i et menighetsblad eller som leserinnlegg i Dagbladet, fikk det heller passere. Når jeg derimot møter denslags i et vel anskrevet vitenskapelig tidsskrift,hvor en må forvente en objektiv og såvidt mulig akademisk/vitenskapelig holdning til stoffet, må saken stille seg annerledes. Videre må en ha lov å sette visse minimumskrav til en NAVF-stipendiat hva angår selvkritikk kontra sleivete påstander, – til nøkternhet og fremforalt *historisk redelighet*.

Det er med en viss rett jeg våger å uttale meg om dette på grunnlag av selv å ha vært sterkt medlevende, ung og allested-nærværende nettopp der hvor debattene var gnistrende – med Dybwad Brochmann, Øverland og mange fler, – i trettiårene. Desto sterkere opplever jeg det kalde gufs av de velkjente og mest banale (fatale?) feildiagnoser fra denne tiden ved lesning av enkelte avsnitt i artikkelen. Bare ett eneste eksempel: Jens Christopher Andvigs lettvinte påstand om at Dybwad Brochmann hadde «blandet elementer av kristendom, psykoanalyse, naturvitenskap og anarkisme og rørt det godt sammen», er en velkjent gjenganger fra en vel 40 år gammel tankegang. Men idag? En holdning på sterkt vikende front over store deler av verden. Langt på vei avløses den analytiske sektortenkning – mer eller mindre bevisst – av en brennende aktuell syntesetenkning – livsviktig for det store samspillet i verdensmålestokk som man tilstreber idag, ikke minst med henblikk på samfunnsøkonomien – ikke minst med utfordring til sosialøkonomene. Og endelig et vesentlig point i denne sammenheng som synes ukjent for Jens Christopher Andvig: Det var nettopp ut fra et slikt helhetsbilde av samfunnsorganismen – totalitets økonomien – Dybwad Brochmann hadde sine kanskje sterkeste impulser å gi interesserte innenfor ulike fagkretser – deriblant professor Ragnar Frisch. Dette kan best dokumenteres ved et par sitat fra en sakkyndig erklæring av professor *Johan Vogt* (1946), hvor han presiserer at denne kun gjelder Dybwad Brochmanns samfunnsøkonomiske teorier.

Sitat I.:

Dybwad Brochmann fremtrådte for første gang med sine nye synspunkter under forrige verdenskrig (1914–18) og i årene umiddelbart etter krigen. Hans synspunkter møtte dengang overhodet ingen gjenklang innenfor vitenskapelige kretser. En rekke av de hovedsynspunkter som han dengang fremla, er imidlertid senere trengt igjennom innenfor den sosialøkonomiske vitenskap, og det vil derfor neppe være uriktig å betrakte Dybwad Brochmann som en pioner, ennskjønt han både ved sin terminolgi og sin ikke akademiske form er blitt stående som en outsider utenfor den sosialøkonomiske vitenskap.

Sitat II.:

Det foreligger imidlertid også en direkte forbindelse mellom Dybwad Brochmanns lære om totalitetsøkonomien og professor Frisch's oppstilling av nasjonalregnskap og av den økonomiske sirkulasjon. Professor Frisch har overfor undertegnede meddelt at han har fått en av impulsene for sin beskjeftigelse med disse forhold nettopp på grunnlag av lesning av Dybwad Brochmanns skrifter.

Den moderne sosialøkonomi skjelner nu konsekvent mellom hva man kaller realøkonomi og hva man kaller finansøkonomi. Dybwad Brochmann bruker i denne forbindelse betegnelsen «symboløkonomi». Begrepet «symboløkonomi» er ikke blitt tatt i bruk innenfor den sosialøkonomiske vitenskap, men derimot er Dybwad Brochmanns slagord om de økonomiske «fiksjoner» tildels trengt igjennom.

I forbindelse med sin lære om totalitetsøkonomien og om realøkonomi og fiktivøkonomi fremla Dybwad Brochmann i årene efter den forrige verdenskrig også en rekke synspunkter om sparing og fondsopplegg, som dengang i alminnelighet ble betraktet som nokså omtåkete teorier, men som nu er trengt igjennom som elementære erkjennelser.

Det vil derfor efter min oppfatning være ubetinget riktig å plassere Dybwad Brochmann som en av pionerene for enkelte av de grunnleggende synspunkter innenfor den moderne sosialøkonomi.

Det er beklagelig at jeg av plasshensyn bare kan gjengi enkelte konklusjoner av professor Johan Vogts saklige og interessante redegjørelse.

Svar fra Jens Chr. Andvig

Jeg merker meg med interesse at Eva Brochmann Teigen ikke gir noen eksempler på historisk uredelighet fra min side.

En beklagelig «sleiv» forekommer det, desverre. I min artikkel blir ABC betegnet som en studentavis. Det var den ikke. ABC var derimot et *rikspolitisk* organ for Fedrelandslaget.

Angående vurderingen av Dybwad Brochmanns økonomiske teorier oppfordrer jeg leserne til selv å ta stilling ved enten å lese «Fandens etterlatte Papirer» som nylig har kommet ut på Gyldendal eller ta fatt på den noe tyngre «Totalitetsøkonomien» skrevet av G.E. Bonde som stod Brochmann nær. De kan da ta stilling til om de synes min eller Eva Brochmann Teigens karakteristikk av Brochmanns økonomiske teorier er mest treffende. Men kanskje enkelte lesere oppdager at jeg tar feil og finner Fanden på Karl Johan?

BOKANMELDELSE

ARILD SÆTHER:
Mikroøkonomisk Analyse,
Tanum-Nordli,
Oslo 1976, 172 sider.

Arild Sæther har skrevet en lærebok i mikroøkonomi antakelig i den hensikt å dekke et behov på den økonomisk-administrative linje ved Distriktshøyskolene.

Da mitt kjennskap til nåværende pensum og de krav en stiller til forståelse av teoretisk økonomi ved distriktshøyskolene er svært mangelfullt, vil jeg avstå fra å uttale meg om hvorvidt denne boka dekker disse kravene. Mitt utgangspunkt for anmeldelsen er at Sæther med sin bakgrunn fra Agder Distriktshøyskole, antas å ha tilstrekkelig kjennskap til disse forhold. Derfor vil jeg begrense meg til bokas faglige innhold og overlate til andre å avgjøre om boka dekker distriktshøyskolenes behov.

Det som umiddelbart slår en etter å ha lest boka er to ting.

For det første synes jeg forfatteren har klart å formidle hovedtrekkene i elementær mikroøkonomikk på en tilfredsstillende måte, selv om alt ikke er like riktig og godt behandlet. For det andre, og denne innvendingen reserverer Sæther seg mot i forordet, så representerer ikke bokas innhold noe nytt i forhold til annen norsk litteratur på området. Etter min oppfatning er boka litt for mye «rett etter» bøker som Frisch «Innledning til Produksjonsteorien», Serck-Hanssen «Teorier for konsumentenes atferd», Meinich «Elementær Markedsteori» og Munthe «Markedsteori». Disse fire standardverkene i mikroøkonomikk går selvsagt mye lenger og dypere enn hva Sæther har lagt opp til med sin bok, noe som sikkert er riktig ut ifra det publikum boka er ment for. Men det er en svakhet at Sæther ikke har frigjort seg litt mer fra disse bøkene enn hva han har gjort.

Boka består av tre hovedkapitler, et om forbrukernes valg og tilpasning, et annet om produsentenes tilpasning og et tredje om markedsteori.

Kapitlet om forbrukernes valg og tilpasning synes jeg er tildelt en rimelig plass, mens kapitlet om produsenttilpasning er blitt for stort, særlig i forhold til markedsteorikapitlet.

Dette siste blir presentert på 35 sider, mens den *tekniske* delen av produksjonsteorien blir viet hele 18 sider, og så mye fortjener den ikke på dette nivået. Dette kapitlet kunne med fordel ha vært redusert noe i omfang.

Uten at jeg vil henge meg opp i detaljer, så vil jeg forsøke å påpeke bokas svake sider.

I kapitel 2, Forbrukernes valg og tilpasning, møter en i innledningskapitlet noe som kan skape forvirring. Det heter på s. 13:

«Vi vil søke å oppnå dette (hva som bestemmer kjøp av varer og tjenester til en konsument; min bemerkning) ved for det første å forsøke å si noe systematisk om hvordan og på hvilket grunnlag den enkelte forbruker foretar sitt valg mellom de ulike godene han står overfor». Jeg synes det kunne ha vært presisert noe klarere at vi vil lage oss et tankeskjema eller en modell for hvordan et representativt individ vil søke å tilpasse seg under visse forutsetninger.

Og videre: «Deretter vil vi søke å kartlegge egenskaper ved forbrukerens etterspørselsfunksjoner

etter forbruksgoder og hans tilbudsfunksjon for arbeidskraft».

Dette er ifølge Samuelson, med det nå så klassiske sitat fra «Foundations», hovedpoenget med nytteteori. Samuelson sier: «The utility analysis is meaningful only to the extent that it places hypothetical restrictions upon these demand functions.»

Men Sæther går nå, på en litt forvirrende måte videre, ved å si: «Vi vil også undersøke hvordan forbrukeren reagerer på endringer i de forhold som bestemmer tilpasningen da først og fremst hans inntekt og de priser han står overfor.»

Disse to setningene tror jeg kan forvirre en fersk student. Ifølge Sæther er egenskaper ved etterspørselsfunksjonene noe annet enn f.eks. de partielle deriverte av etterspørselsfunksjonen mhp. sine argumenter, noe som nettopp karakteriserer etterspørselsfunksjonens egenskaper.

På s. 16 forsøker Sæther i figur 1 å antyde hvordan nyttefunksjon kan se ut. Jeg synes figuren er mer forvirrende enn illustrerende. Sæther baserer sin framstilling i stor grad på figurresonnementer. Dette tror jeg har noe for seg. Utover den nevnte svakhet i figur 1 synes jeg de resterende figurer er svært illustrerende og underbygger de verbale avsnitt på en god måte.

Jeg synes det er å gå vel langt, ut ifra det formål Sæther har med boka, å utlede betingelsen for at «indifferenslinjene er krummet mot origo». Det ville antakelig ha vært mer fruktbart å gi en intuitiv begrunnelse for hvorfor det er hensiktsmessig å anta slik krumming.

Dersom «indifferenslinjene hadde vært krummet fra origo», ville forbrukeren i to-gode tilfellet velge en hjørneløsning; dvs. konsumpsjon av kun ett av godene. Med «riktig» krumming kan vi unngå en slik løsning. En annen måte å begrunne at «indifferenslinjene er krummet mot origo», er å ta utgangspunkt i en rimelig antakelse om hvordan den marginale subsitusjonsbrøk varierer langs en indifferenslinje. «Loven om den avtakende marginale subsitusjonsbrøk» kan, litt populært, uttrykkes ved at jo mindre et individ har av f.eks. gode 2, jo mer må individet ha av gode 1 i kompensasjon for å være villig til å oppgi ytterligere én enhet av gode 2, for å opprettholde samme nyttenivå.

En forklaring i denne retning, istedenfor å utlede $\frac{d^2X_2}{dX_1^2}$ langs en indifferenslinje, tror jeg er langt mer fruktbar.

En annen innvending går nettopp på bruken av matematikk. Jeg har ingen ting imot det, men det bør, under den betingelse at det skal være noenlunde enkelt, tilstrebes en mest mulig korrekt bruk av det formelle verktøy. Lagranges metode for maksimering (minimering) av en funksjon under én eller flere bibetingelser, er, såvidt jeg kan se, svært upresist behandlet. Det er ikke Lagrange-funksjonen som maksimeres (event. minimeres). Poenget er at, gitt visse krav på den funksjonen som skal maksimeres (evnt. minimeres) og de funksjonene som uttrykker bibetingelsene, og under den antakelse om at indre løsning finnes, så eksisterer det entydig bestemte tall (Lagrangemultiplikatoren) slik at Lagrangefunksjonen har et stasjonært punkt. Dette stasjonærpunktet finnes ved å sette de partielle deriverte av Lagrangefunksjonen mhp. de variable lik null. (Denne kritikken gjelder også deler av kapitel 3). I forbindelse med utledningen av tilpasningsbetingelsene for en konsument med gitt inntekt, savnes en tolkning av Lagrangemultiplikatoren som pengenes grensenytte.

En mer alvorlig innvending er at det ikke med ett eneste ord nevnes at etterspørselsfunksjonene til et individ er homogene av grad null i priser og inntekt.

Denne homogenitetsegenskapen er såpass viktig for forståelsen av en rasjonell tilpasning og for forståelsen av Slutskylikningen som vies stor oppmerksomhet i boka. Selv om Sæthers figurer er klare og gir innsikt i tanken bak Slutskylikningen, synes jeg at noe blir hengende i luften i diskusjonen av substitusjons- og inntektsvirkningen av en prisendring på etterspørselen etter et gode, nettopp fordi den nevnte homogenitetsegenskap ikke er framhevet. Det er tydelig at forklaringen av Slutskylikningen volder forfatteren visse problemer. På side 51 sies det at Slutskylikningen uttrykker noe om hvordan etterspørselen etter et gode endres ved en prisøkning, *når forbrukeren samtidig får en inntektsøkning slik at nytten forblir konstant*. Dette er positivt galt. En slik kompensasjon er ikke nødvendig; den er hypotetisk i den forstand at det hjelper oss til å spalte totalvirkningen opp i de to nevnte virkningene.

I det hele tatt er forklaringen av Slutslkylikningen svak, men figurbetraktningene oppveier kanskje noe.

I avsnittet om individets tilbud av arbeid, nevner forfatteren på en altfor kortfattet måte det fundamentale at denne tilbudskurven kan være svingformet; dvs. fallende i et visst intervall for nominallønnen.

På side 78 hevder Sæther: «I produksjonsteorien er det vanlig å studere en bestemt type skalaendring, nemlig den *proporsjonale faktorvariasjon*». Er dette det vanlige? Nei, det er en måte hvormed produksjonsloven karakteriserees. Igjen uheldig språkbruk som skaper forvirring.

I 3.2.6 diskuteres forskjellige typer av tekniske endringer hovedsakelig ved hjelp av figurer som viser hvordan en teknisk endring karakteriseres ved endring i isokvantenes helning. Dette er positivt, men det savnes noe om hvordan tilpasningen etter den tekniske endringen vil bli for gitte faktorpriser. Det er jo først da det klart framgår av figurene at en enten har kapital- eller arbeidsbesparende teknisk framgang.

I 3.4.4.3. studeres en mer generell tilpasning til en produsent, hvis eneste inntekt er profitten ved salg av en vare. Produsenten har en nyttefunksjon med pro-

duksjonenes størrelse og mengden av andre varer (målt ved en indeks) som argumenter.

Tilpasningsbetingelser utledes, men jeg savner en tolkning av resultatet basert på «Gossen-resonnement», som det jo er mulig å gjennomføre.

Også i dette kapitlet neglisjeres det at faktoretterspørselsfunksjonene og produkttilbudsfunksjonen er homogene av grad null i prisene.

Tilslutt i dette kapitlet gjennomgås et regneeksempel på grunnlag av en Cobb-Douglas-produktfunksjon. Dette er illustrerende.

Om de to faktorenes grenseelastisitet forutsettes det at de begge er positive og mindre enn én og at summen av dem (passuskoeffisienten) er mindre enn én.

Så skal 1. ordensbetingelsene for lokalt profittmaksimum utledes, og han skriver: «Betingelsene for profittmaksimum, når vi forutsetter at annenordensbetingelsene er oppfylt, ...». Igjen en språklig unøyaktighet som virker forvirrende. Det er ikke nødvendig å forutsette 2. ordensbetingelsene oppfylt; de er allerede oppfylt med de forutsetninger som er gjort.

Utover disse svakhetene så vil jeg si at dette kapitlet inneholder mye bra med mange illustrerende figurer som gir god forståelse til teksten forøvrig.

Det siste kapitlet, Markedsteori, gir en grei og oversiktlig behandling av de viktigste elementene i Elementære Markedsteorier. Men også her finner vi noen unøyaktigheter.

På side 135, ved aggregering til markedets tilbudsfunksjon for arbeid fra de individuelle arbeidstilbudsfunksjonene, sies det:

«Vi har tidligere funnet at en lønnsøkning førte til at den enkelte forbruker økte sitt tilbud av arbeid». Så en fotnote, som gir en referanse til side 59. Men den konklusjonen det antakelig refereres til, finnes ikke her.

Forøvrig er sitatet over, generelt, ikke korrekt, fordi den individuelle arbeidstilbudskurve som en funksjon av nominell lønn kan være fallende. Derfor blir den neste setningen lite tilfredsstillende: «Det er derfor ikke vanskelig å konkludere at markedstilbudet av arbeid også vil øke når lønnen øker».

I kapitlet om monopolistens tilpasning, som er greit og kortfattet gjennomført, opptrer to feil, hvorav den første kanskje ikke er en direkte feil, men mer en unøyaktighet. I forbindelse med drøftingen av virkningen på monopolistens tilpasning av et horisontalt positivt skift i etterspørselskurven, når tilpasningsformålet er profittmaksimering, konkluderes det: «Et positivt skift i etterspørselen vil ved markedsformen monopol føre til økning i det omsatte kvantum». Det er ikke tilstrekkelig bare med et positivt skift, men et horisontalt positivt skift.

I behandlingen av det tilfellet der monopolisten kan drive prisdiskriminering, opptrer en feilaktig figur, nemlig figur 68 for bestemmelsen av total produksjon før fordeling på de to markedene skjer.

Summering av to lineære og fallende etterspørselskurver gir en knekket etterspørselskurve totalt. Da kan ikke grenseinntaktskurven også være knekket, men den må bli diskontinuerlig; dvs. gjøre «et hopp».

Avslutningsvis diskuterer Sæther markedsøkonomien som økonomisk system. Han gjengir på en kortfattet måte hovedtrekkene i den enkleste generelle likevektsmodellen eller Walras-skjemaet. Men han «glemmer» å påpeke at det bare er de relative priser som blir bestemt i modellen.

Dette er en konsekvens av at etterspørsels- og tilbudsfunksjonene er homogene av grad null i prisene, noe som ikke er nevnt tidligere i boken.

Til tross for de nevnte innvendingene og påpekninger av feil og uklarheter, så inneholder Sæthers bok mange lyspunkter og klare avsnitt. Som så mange elementære lærebøker i økonomi, så vil nok også denne boka bli bedre i neste utgave, og da få en også håpe at Sæther velger en noe mer lettvint avsnittsnummering enn det som praktiseres i denne utgaven. Enkelte underavsnitt til underavsnitt tildeles et firesiffret tall, som f.eks. 2.2.2.3. Dette gjør at det blir vanskelig å holde orden på de enkelte avsnitt.

Jon Vislie

NYTT FRA NSF

Foreningens regnskap for 1977 er ennå ikke revidert, likevel bør det være tillatt allerede nå å gi enkelte kommentarer til det. I budsjettet for 1977 var det regnet med balanse på hovedforeningens driftsregnskap mens regnskapet viser et overskudd på vel 60 000 kroner. Det er da utgiftsført innkjøp av kontormaskiner for om lag 30 000 kroner som ikke var tatt med i budsjettet. Regnskapet for Sosialøkonomen viser om lag balanse som budsjettert.

Overskuddet i hovedforeningen ligger klart over det som har vært vanlig og innebærer en sårt tiltrengt økning i reservene. Fordelen ved en mer rommelig økonomi ligger blant annet i at styret i større grad kan konsentrere seg om å gjøre foreningsdriften mer tidsmessig gjennom anskaffelser av teknisk utstyr og ellers holde en god standard på sekretariatfunksjonen og Sosialøkonomen. Erfaringer viser imidlertid at det økonomiske resultatet kan variere fra år til år. Det er derfor lite grunnlag for å konkludere med at vi nå vil gå gyldne tider i møte.

Det viser seg at økonomien i stor grad avhenger av oppslutningen om høstkonferansen. Deltagerantallet ved dette arrangementet har variert meget sterkt. Styret har tatt konsekvensen av dette og vil legge mye arbeid i planleggingen av årets konferanse med sikte på å sikre god oppslutning. Den vil bli holdt på Grand Hotel i Oslo torsdag 5. og fredag 6. oktober med tittelen «Norsk industri – veien fremover». Temaet er etter styrets oppfatning interessant og aktuelt. Sentrale problemer i norsk økonomi de siste årene har vært knyttet til utviklingen i industrien, og det er nå rimelig at vi retter søkelyset mot denne næringen og dens fremtidsutsikter.

Styret er godt fornøyd med kursvirksomheten hittil i år. Kurset i valutapolitikk på Venastul i januar samlet i alt 37 deltagere og var etter det vi har hørt vellykket. Når dette skrives, er det ennå en tid til påmeldingsfristen for kurset i energiøkonomi utløper. Etter styrets oppfatning har kurskomitéen planlagt kurset meget godt, og vi regner med god oppslutning. Det gjenstår deretter ett kurs før sommerferien, et etterutdanningskurs i samarbeid med Sosialøkonomisk institutt ved Universitetet i Oslo. Dette kurset vil bli holdt i juni på Blindern. Denne gang vil problemene på arbeidsmarkedet bli belyst. Kursene på Blindern har etterhvert blitt et fast tilbud til medlemmene og andre interesserte og den gode oppslutningen tyder på at de er populære. I fjor deltok som kjent over 60 personer på dette kurset.

Etter så mange oppmuntrende kommentarer er det lettere å slå over i en noe mer pessimistisk tone. Oppslutningen om foreningens møtevirksomhet har ikke vært god nok. Styret har både i år og i fjor forsøkt å finne frem til aktuelle og interessante tema og å presentere dem i form av paneldebatter med kjente sosialøkonomer som aktører. Likevel har vi hatt begrenset suksess. En årsak kan være at vi ikke annonserer møtetidspunktene tidlig nok. Vi har imidlertid valgt i stor grad å ta opp aktuelle offentlige dokumenter til debatt, som f.eks. nasjonalbudsjett og langtidsprogram. Tidspunktet for offentliggjørelse av slike dokumenter er imidlertid som oftest ikke kjent lang tid på forhånd. Vi har derfor måttet vente i lengste laget med å fastsette møtedato og har enkelte ganger måttet utskyte denne. Jeg mener fortsatt at vi må legge vekt på å drøfte aktuelle tema på møtene våre, og da blir vi kanskje nødt til å godta en noe mangelfull annonsering.

Det gjenstår nå ett møte før sommerferien, på det vil regjeringens reviderte nasjonalbudsjett bli tatt opp til debatt. Tidligere ble 18. april antydet som møtedato, men denne har nå blitt utsatt noe pga. forsinket fremleggelse av budsjettet. Informasjon om møtet vil bli gitt medlemmene på vanlig måte i egen utsendelse. Temaet vi har valgt burde interessere alle sosialøkonomer, og jeg vil anmode dere om å slutte opp om møtet.

Foreningen tar sikte på å arrangere ytterligere ett kurs i år, men temaet er ennå ikke fastlagt. Vi håper at det også kan bli et etterutdanningskurs i samarbeid med Universitetet. Generalforsamlingen holdes tradisjonelt i november måned. I den måneden vil det i år også bli arrangert en fest for medlemmene med ektefeller i anledning foreningens 70-års jubileum. Datoen er fastsatt til fredag 10. november og arrangementet vil finne sted på Hotel Bristol i Oslo. Festkomitéen har for lengst startet planleggingsarbeidet, og vi regner med at oppslutningen vil bli god. I anledning jubiléet håper jeg det vil bli mulig å gi ut et jubileumsnummer av Sosialøkonomen med blant annet en historisk oversikt over foreningens virksomhet. Til slutt vil jeg nevne at den tradisjonelle festen for nyutdannede sosialøkonomer vil bli holdt på Grand Hotel i Oslo 9. juni, høstsemesterets fest er ennå ikke berammet.

Odd Skuggen

UTGIVERPOSTSTED • BERGEN • REK. A.S